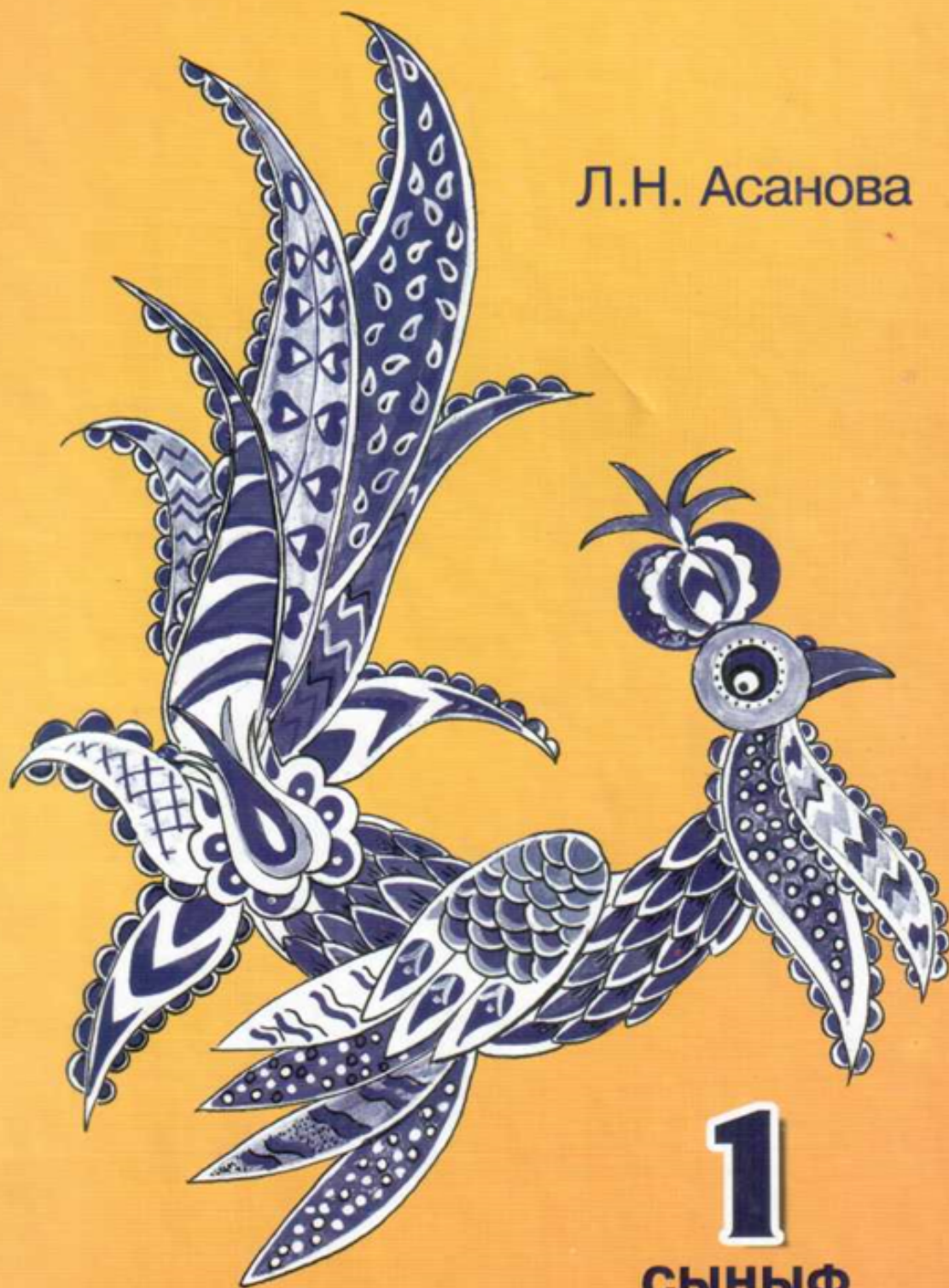

Л.Н. Асанова

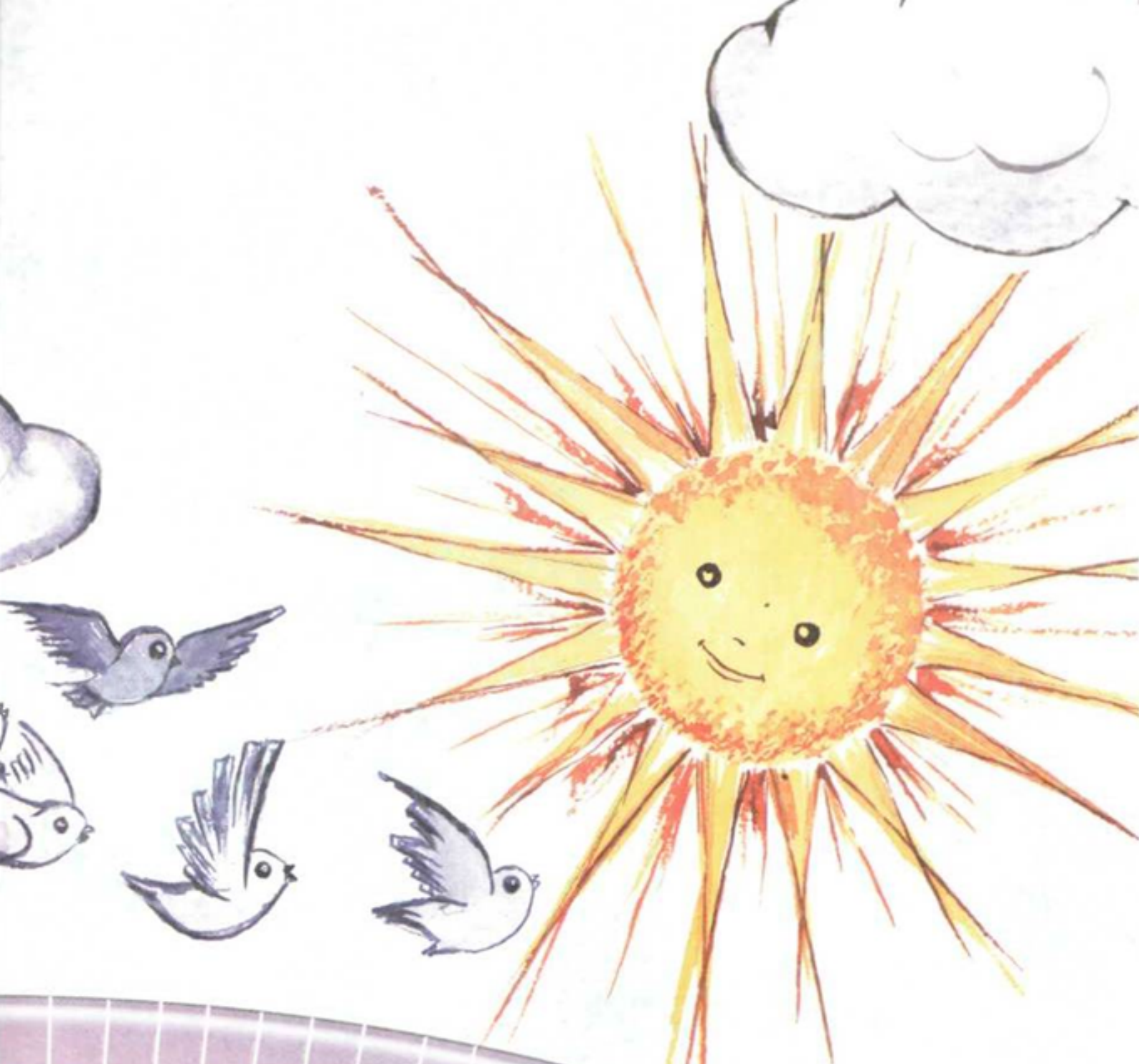
1

СЫНЫФ

КЪЫРЫСИТАТАР ТИДИ

“Элифбе копюри”

П Р С Т У Ф Х Ц Ч Д Ж Ш Щ Ъ Ы Ь Э Ю Я

Т а к ъ р и з д ж и л е р:

— филология илимлери докторы, профессор **Меметов А.М.**;

— башлангыч сыныфлар, кырымтатар тили ве эдебияты оджасы
Абдувелиева С.Э.

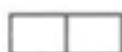
ШАРТЛЫ БЕЛГИЛЕР

бир эджалы сёз

грамматик шекиль (къалып)

эки эджалы сёз

аталар сёзю

джумле

тапмаджа

арт сыра созукъ сес

тезайтым

ог сыра созукъ сес

тюркючик, къафиелешкен сёзлер

тутукъ сес

диалог

вазифелер, суаллер

Рессам **Сеит-Аметова Эльмира**

А90 Асанова Л.Н.

Къырымтатар тили. 1-инджи сыныф ичюн дерслик. — 2-нджи гъайрыдан ишленильген нешир. — Симферополь: Къджи «Къырымдевокъувпеднешир» нешрияты», 2009. — 144 с. : ресимли. — Къырымтатар тилинде.

ISBN 978-966-354-322-2

ББК81.2Крмтат-9

А90 Асанова Л.Н.

Кримськотатарська мова. Підручник для 1 класу. — 2-е вид., виправл. — Сімферополь: КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав», 2009. — 144 с. : іл. — Кримськотатарською мовою.

ISBN 978-966-354-322-2

ББК81.2Крмтат-9

© Асанова Л.Н., 2009

© Сеит-Аметова Е.А., художник, 2009

© КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав», 2009

ISBN 978-966-354-322-2

Л.Н. АСАНОВА

КЪЫРЫМТАТАР ТИЛИ

1-инджи сыныф

Окъутув рус тилинде алып барылгъан мектеплер ичюн

*Украина тасиль ве илим назирлиги тарафындан
тевсие этильди*

2-нджи гъайрыдан ишленильген нешир

КъДЖИ «Къырымдевокъувпеднешир» нешрияты»
2009

Урьметли оджалар, ана-бабалар!

Къолунъыздаки «Къырымтатар тили» дерслиги 1-инджи сыныф талебелери ичюн тизильген. Дерсликнинъ макъсады — къырымтатар тилини зайыф я да ич бильмеген талебелерни сыкъ расткельген саде вазиятлерде ана тилинде лаф этмеге огретмектир.

Исмаил Гаспринский язгъан эди: «Малюм ки, янында ресими олса ... шейнинъ ады да, онынъ хусусында малюмат да акъылда тез къала». Шунунъ ичюн дерсликте биз чокъ предметлернинъ ресимлерини ве тюбюнде оларнынъ адларыны беремиз.

Балалар янъы сёзлерни къолайджа менимсемелери ичюн, ишни ашагъыдаки тертипте алып бармагъа тевсие этемиз:

- 1) оджа, ана-бабалар огрениледжек сёзлерни айта, оларнынъ маналарыны анълата: ресимни, предметни косътере, сёзге изаат бере я да оны терджиме эте. Бир кереден 5 — 9 сёзден зияде олмамалы;
- 2) талебе сёзлерни текрарлай;
- 3) оджа баланынъ теляффюзине дикъкъат эте. Эгер талебе сёзнинъ сеслерини догъру айтып оламаса, бу сеслер айры теляффюз этиле, бала сёзни бир къач кере текрарлай;
- 4) талебеге бир кереден янъы сёзлерни нуткъунда къулланмагъа къыйын, шунунъ ичюн бу басамакъта бала сёзлерни тек танымакъ борджлу. Оджа янъы сёзлерни невбетнен айта, бала келишкен ресимни я да предметни косътере. Базы сёзлернинъ манасыны косътермеге имкян олмай, бу алда талебе сёзнинъ манасыны изаатлай (*дайы — анамнынъ агъасы*), я да сёзни терджиме эте (*дерс — урок*);
- 5) янъы сёзлер ярдым иле айтыла. Оджа бир къач сёз айта, талебе олардан бирисини текрарлай. Месея: *Сен къайсы тюзни бегенесинъ — мавы, къырмызы я да ешилъ? Ресимдеки себзе — согъан, сарымсакъ я да турупмы?*
- 6) балалар сёзлерни ярдымсыз теляффюз этелер. Месея, дерсте конкурс откериле — сыныфтаки предметлернинъ адларыны ким энъ чокъ айта билир;
- 7) менимсенийген сёзлерни джумле ичинде къулланалар. Бу басамакъта грамматик къалыплар текрарлана, джумле тизюв алышкъанлыкълары шекиллене;

8) янъы сѣзлер ве эвель огренильген лексика метин узеринде чалышув ве диалоглар тизюв вастасынен пекитиле.

Бу иште тафсилятлыджа токътайыкъ.

Оджа (я да ана-баба) метинни окъуй, сѣзлерни анълата. Сонъ талебеге метин эсасында суаллер къоюла: *мында ким акъкъында айтыла, ким не япты, не ичюн, не анъладынь?* Суаллерге джевап берип, бала метинни, масалны гъайрыдан айтмагъа огрене. Кенджелерге метиннинъ гъаесини, эсас фикирини анълатмагъа зарур: *бу икяе бизге не огрете, насыл хуляса чыкъармакъ мумкюн?*

Диалоглар тизюв вазифелери де муим ве файдалыдыр. Дерсликте косътерильген я да озюньиз теклиф эткен лакъырды вазиятлер боюнджа (тюкянда, софра башында, сыныфта ве иляхре) талебелер диалоглар тизип оларны саналаштырсалар, пек яхшы олур.

Бир де-бир тильде лакъырды этмек ичюн адам бу тильнинъ эсас грамматик хусусиетлерини бильмек борджлу: сѣзлер бири-биринен насыл багълана, джумле насыл тизиле ве саире. Кенджелерге грамматиканы къалыплар ярдымынен огретемиз. Оджа къалыпны (мисаль, бир де бир келиште тургъан сѣзни) айта, талебе текрарлай. Сонъ керек аффикслер башкъа сѣзлерге къошула, бу сѣзлер джумле ичинде къулланылалар.

«Къырымтатар тили» дерслиги 1-инджи сыныф ичюн яратылгъан окъув-усулиет комплектининъ къысмыдыр. Дерсликтен гъайры комплектнинъ теркибине оджалар ичюн дерслернинъ конспект-лери ве усулий тевсиелер, тюркюлер топламы (аудиокассета), DVD-диск «Ана тилини огренемиз», талебелер ичюн алыштырма дефтер, ресимли ве ракъамлы лотолар кирелер.

Умют этемиз ки, балалар дерслик ве башкъа къулланмаларнен файдаланып, къырымтатар тилинде къонушмагъа огренирлер.

Дерслик ве умумен окъув-усулий комплекти акъкъында оджаларнынъ ве ана-бабаларнынъ тенкъидий фикирлерини, теклифлерини КъМПУнинъ къырымтатар ве тюрк тильшынаслыгъы кафедрасына ёлланмасыны риджа этемиз.

КЪЫРЫМТАТАР МИЛЛИЙ БАЙРАГЪЫ

Ана тилим, меним тилим,
Меним чокърагъым.
Меним гулюм, меним илим,
Меним байрагъым.
Меним далым, меним сырым,
Ана тилим.
Меним козюм, меним тамрым,
Ана тилим.

Юнус Къандым

ВАТАН

[къ] — [к]

Къокъла

Копек

МЕРАБА!

Огълан бала

Къыз бала

— Селям алейкум!
— Алейкум селям!

Меним адым
Сойадым

[гъ] — [г]

Къаз: «Гъа-гъа-гъа!»

Къаз баласы: «Га-га-га!»

Къарылгъач

Къыш

китап

дефтер

[дж] — [ч]

Оджа

Чечек

Мектеп

Сыныф

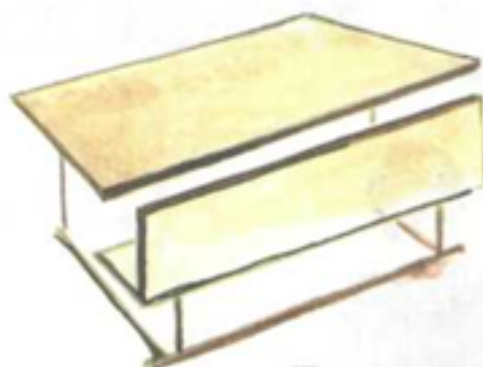

Бу ким?

Бу талебе

Бу не?

Бу рале

Бу кълемми?

Кълем

Бу китапмы?

Къарандаш

[нъ] — [н]

Чанъ

Ватан

Сагълъкънен къланъыз!

Мен
Сен
О

Биз
Сиз
Олар

Ким не япа?

Огълан яза.

└ _ _ .

Айше ве Айдер отуралар.
Олар ресим япалар.

└ _ _ _ .

Ресим

Дерсте ресим япамыз,
Чешит боя тапамыз.
Ресимим дюльбер олды,
Эр кес мени макътады.

Джедвель

Мен ресим япам.
Сен ресим япасынь.
О ресим япа.

Мен оджам.
Сен талебесинъ.
О талебедир.

4

КИМНИ? НЕНИ?

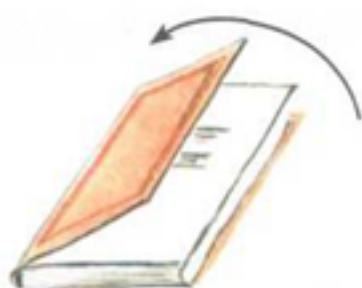

Китапны

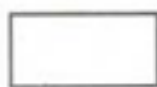
-ны

Дефтерни

-ни

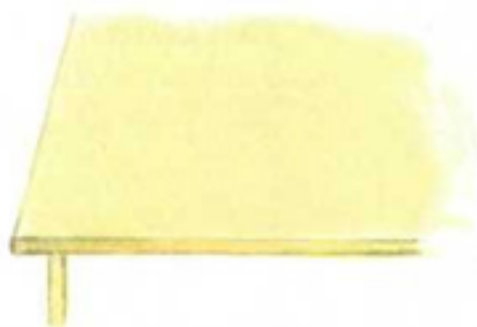
ач

къапат

долап

маса

Али, китап ал.

Али, китапны ал.

Фаркыны аңлатыңыз.

Арзы
китапны бере.

Али
китапны ала.

Бакъа -а

Келе -е

Окъуй -й

Биз окъуймыз.

Сиз окъуйсыз.

Олар окъуйлар.

[ү] — [у]

сюрт

тур

Къайсы сес индже, къайсы къалын айтыла?

Гульсюм долапны сюрте.

О оданы джыйыштыра.

[ү] < у
 ю

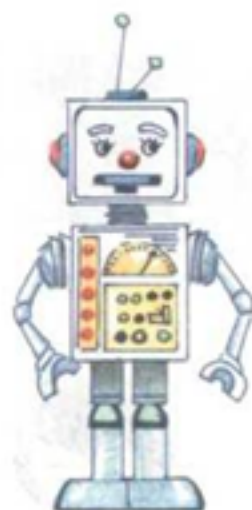
Гульсюм

Талебе кете.

Мемет ойнай.

«Робот» оюны

Китапхане

Эмине газетаны бакъа.

Амет китап окъуй.

Алиме: «Сагъ олунъыз!» — айта.

Балалар китапханеге сыкъ-сыкъ келелер.

Зоре китап окъуй.
Алие оны динълей.
О мектепте окъуй.

«Окъуй» сёзюнинъ эки манасыны анълатынъыз.

Чыкъ**ма**

-ма

Кыр**ме**

-ме

Балалар китаплар акъкъында лакъырды этелер.
Диалог тизинъыз.

Тахта

Курьсю

Чанта

Чул

Бор

Теклик

Чокълукъ

Огълан

Огъланлар

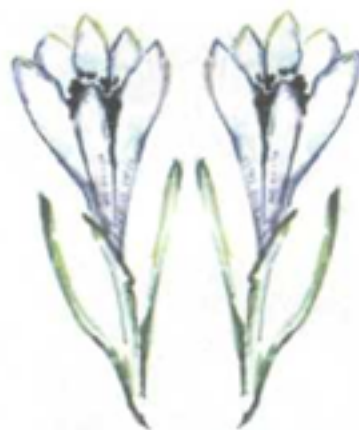

-лар

-лер

Чечек

Чечеклер

Ашагыдаки предметлерни бильдирген сёзлерни чокълукъта ишлетинъиз.

Мектеп, дерс, сыныф, оджа, талебе — сёзлерини чокълукъта айтынъыз.

Дивар

Къапу

Пенджере

Перде

Дефтер кимде?

Мемет**те**

Китаплар къайда?

Долап**та**

Къалем къайда

Рале**де**

Журнал кимде?

Оджа**да**

-та, -те

-да, -де

Топ

балабан

уфакъ

Китап насыл?

ресимли
ресимсиз
янъы
эски

алчакъ

Бина

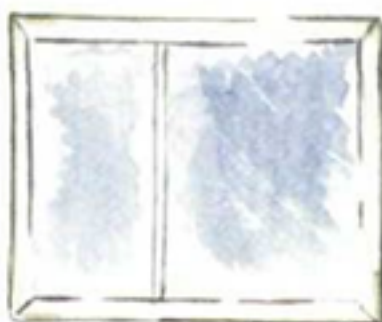
юксек

Къарандаш

узун

къыскъа

Пенджере

кенъ

тар

Майре насыл къыз?

яхшы
мераметли
ишкир
чебер

Сувар**макъ** -**макъ**

Сюрт**мек** -**мек**

Окъума**къ** керек.

Тахтаны сюртмек керек.

Урбаны асма**къ** керек.

Заремагъа чечеклерини
сувар**макъ** керек.

Койлюлерге богъдайны
джыймакъ керек.

Ашагъыдаки сёзлерни не вакъыт айталар?
Незакетли сёзлерни къулланып диалог тизинъиз.

Афу этинъиз.

Риджа этем.

Багъышла.

Сагъ ол.

Кирмеге мумкюнми?
Санъа ярдым керекми?
Алмагъа мумкюнми?

Берильген ресим ве
суаллер ярдымынен
диалог тизинъиз.

Ким не япа?

Йырлай, чала, ойнай, раатланалар, къуваналар — сёзлери ярдымынен джумлелер тизинъиз.

Ойнай сёзюнинъ даа насыл манасы бар?

**Дервиза
байрамынъыз
хайырлы олсун!**

Ресим не ичюн ренксиз чызылгъан?
Рессам бояларыны унуткъан, **шунунъ** ичюн
ресим ренксиз.

ешилъ

сары

мавы

къаверенки

япракъ

сап

Кобелекни тасвирленъиз.

портакъал
түсю

къырмызы

безд

къара

мор

Учъ чечектен метинге келишкен союны сечип алынъыз:

Бу чечекнинъ сапы узун, къаверенки. Япракълары ешилъ. Чечекнинъ озю пек буюк дегиль, къырмызы тюсте, ортасы безд.

Эки чечекни тенъештиринъиз.

Сиз ренклерни огрендинъиз.
Энди ресим ренкли олды.
Ресимни тарифленъиз.

Кок къушагъынынъ тюслерини айтынъыз. Сен
насыл тюсни бегенесинъ?

Сыныфта олган предметлернинъ тюслерини
айтынъыз.

1

бир

2

эки

3

учь

4

дөрт

5

беш

4

[ö] — [o]

дөрт

топ

[ö] < o Зоре
 [ö] < ё дёрт

Ог сыра созукълар

Арт сыра созукълар

[э, и, ö, ү] — [а, ы, о, у]

Не къадар? Къач дане?

Ресимде къач
 къыз бар?

эки

учь

10

ОН

Ракъамларны невбет тертибинде айтынъыз.

7	9	10	3	5
4	2	6	1	8

16

КЪАЧЫНДЖЫ?

Сыраларда ким (не) къачынджы тура?

Сырада къачынджы предмет башкъаларындан фаркълана?

чантагъа

Айшеге

Мамуткъа

Меметке

Акъ чайникке — акъ къапакъ,
кок чайникке — кок къапакъ.

«Берекетли алма»

сувсады

-ды

кельди

-ди

ичти

-ти

ташты

-ты

«Чокърачыкъ» масалы

сансар

кирпи

Сенинъ адынъ, сойадынъ не?
Къачынджы сыныфта окъуйсынъ?
Къайсы мектепте окъуйсынъ?
Къайда яшайсынъ?

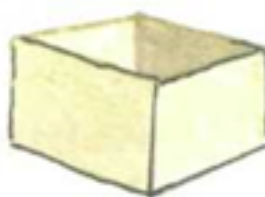
Балаларгъа ад къойып, олар акъкъында икяе эт.

ичинде

янында

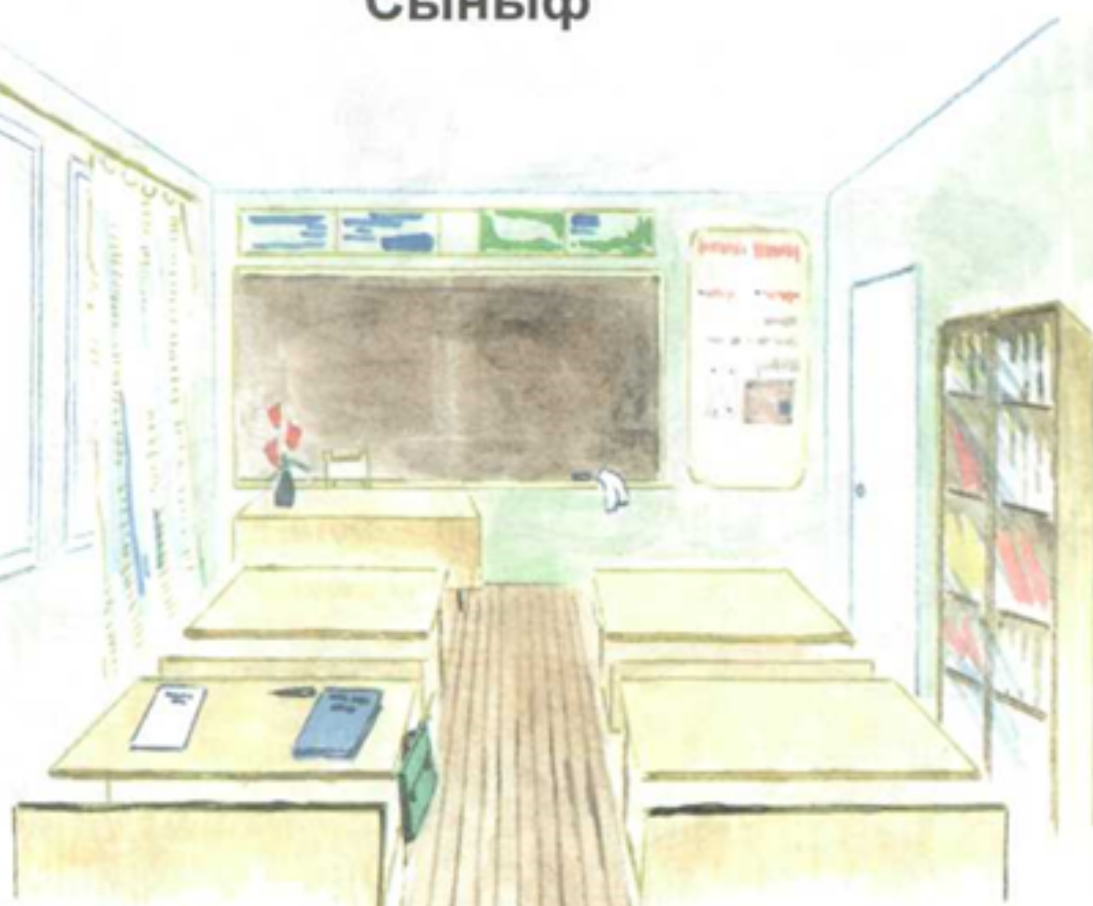

устюнде

огюнде

артында

Сыныф

Рале устюнде... .

Маса артында... .

Долап ичинде... .

Тахта янында... .

Алининъ

-нинъ

Асаннынъ

-нынъ

Онынъ

топу

чечеги

китабы

къартбаба

къартана

тата

баба

ана

мен

къыз къардаш

огълан къардаш

агъа

Терек тамырларына таяныр, инсан тувгъанларына.

СОЙЛАРЫМЫЗ

эниште

тизе

эмдже

енге

ана

баба

енге (дуду)

дайы

ала

эниште

анам

ананъ

анасы

анамыз

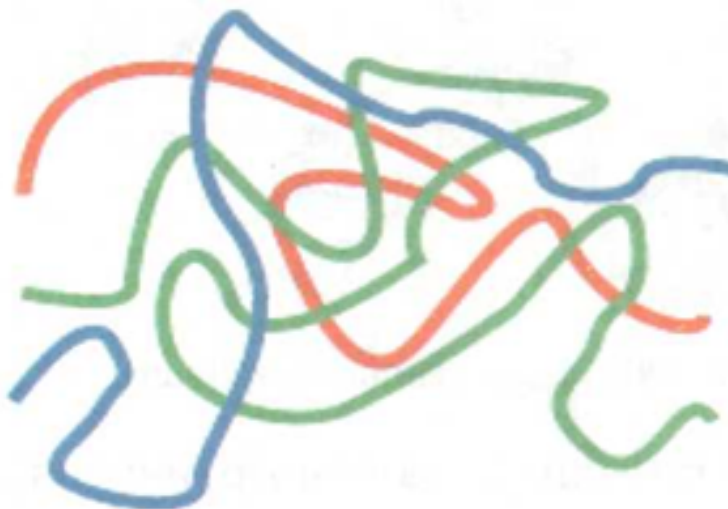
ананъыз

аналары

къоранта

къартана

тата

апте

аиле

бита

Хош кельдинъиз!
Афиеглер олсун!

бостан сувармакъ

Сен буюклерге насыл ярдым этесинъ?

- Саба шерифинъиз хайырлы олсун!
- Сагъ ол.

- Мераба.
- Мераба.
- Кунъ шерифинъиз хайырлы олсун.
- Сагъ ол.

- Акъшам шерифинъиз хайырлы олсун!
- Санъа да ойле олсун.

- Гедженъиз хайыр.
- Хайыргъа къаршы.

Не вакъыт?

- саба
- куньдюз
- акъшам
- гедже

бахшыш

Догъгъан кунюнь хайырлы олсун!

Ашагъыдаки ибарелерни не вакъыт айталар?

Эйиликнен кий!

Эйиликнен къулланынъыз!

Чокъ яша!

Аш татлы олсун!

Иш къолай кельсин!

Афу этинъиз!

Бу ибарелер ярдымынен диалог тизинъиз.

чантадан

-дан

долаптан

-тан

раледен

-ден

мектептен

-тен

Не вакъыттан берли?
Сабадан.

Мектюп кимден кельди?

Ресимлер насыл тертипте олмалы?

Сенинь кунюнь насыл кече?
Бош вакътынъны насыл кечиресинъ?

джыйыштыраджакъ

сюртеджек

пол юваджакъ

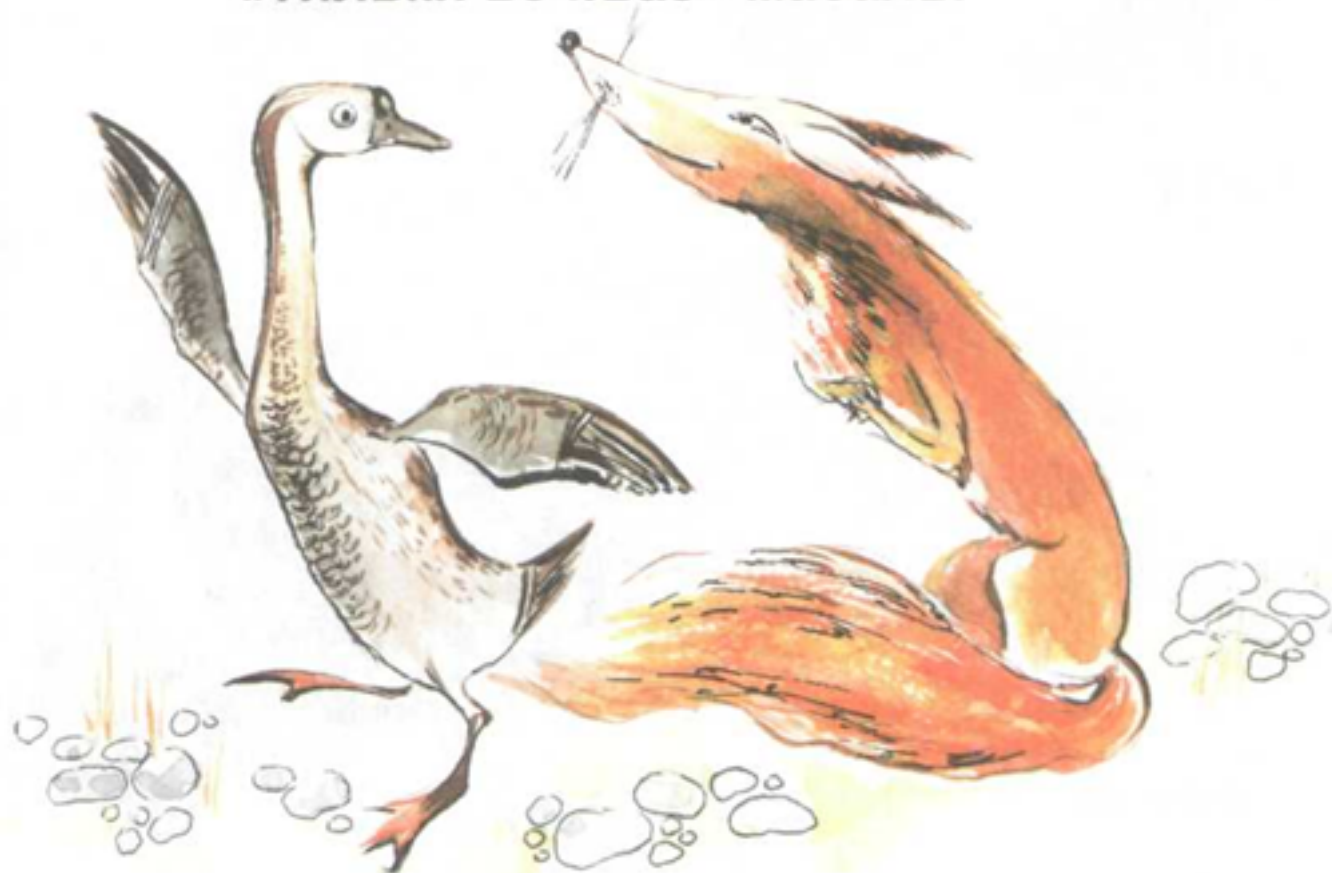
Мен язаджагъым

Сен язаджакъсынъ

О язаджакъ

«Тильки ве къаз» масалы

ель

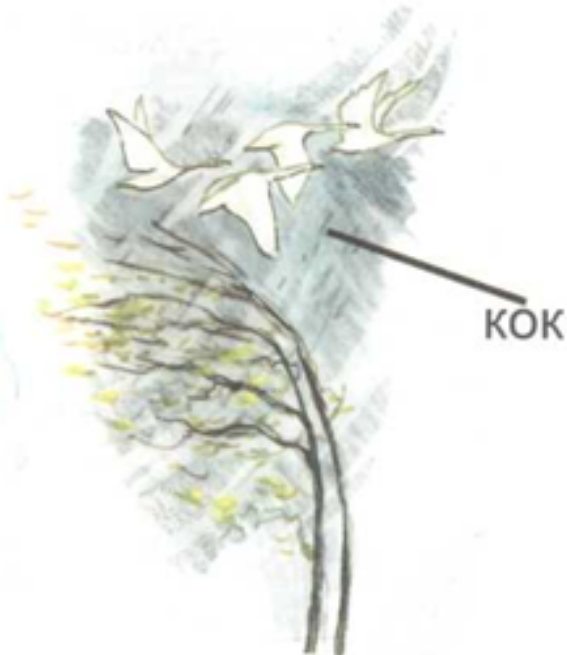

къар

булут

ягъмур

кок

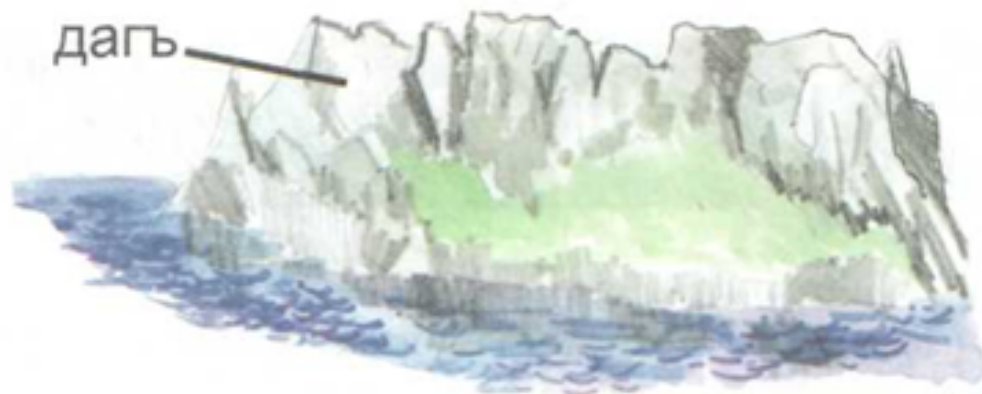

кунеш

ай

йылдызлар

дагъ

чёлъ

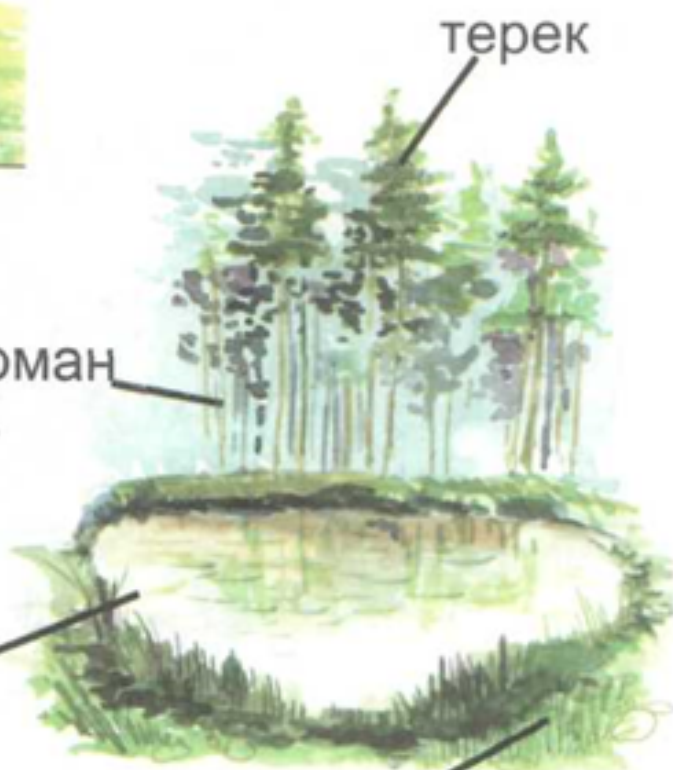

денъиз

орман

голь

от

терек

таш

озен

- Сиз къайда бараджакъсынъыз?
- Биз дагъгъа бараджакъмыз.
- Олар денъизге бараджакълар.

къыш

баарь

яз

такъвим

кузь

Сен насыл йыл мевсимини бегенесинъ? Не ичюн?

Ягъмур тубюнде (тапмаджа)

Бу Сеит-Велиев.

Бу исе онынъ досту Джеппаров.

Куньлерден бир кунь кокте балабан

пейда олдылар,

ягъмагъа башлады.

Эр ер,

ве

сыландылар.

Сокъакъта кимсе къалмады.

гъа

алып: «Алло

! —деди. —

ал да манъа мусафирликке кель.

Мен оджакъкъа

къояйым».

«Ёкъ, — деди

. — Яхшысы сен

ал ве

манъа мусафирликке кель. Мен шимди оджакъкъа

къоярым».

«Яхшысы сен манъа кель», — риджа эте

«Ёкъ, сен», — талап эте

Ниает анълаштылар. Нетиджеде

шувулдагъан сокъакъта,

ачылды.

Тюшюнип айт: ким оджакъкъа

къойды?

Йылбаш байрамынъыз хайырлы олсун!

ЭЛИФБЕ

А Б В Г ГЪ Д Е Ё Ж З И Й К
 КЪ Л М Н НЪ О П Р С Т У Ф Х
 Ц Ч ДЖ Ш Щ Ъ Ы Ь Э Ю Я

сач

баш

боюн

козьлер

+ ЛЮК =

- Баш неге керек? — Тюшюнмек ичюн.
 — Боюн неге керек? — Айланмакъ ичюн.
 — Козь неге керек? — Корьмек ичюн.

къаш

агъыз

бурун

- Агъыз неге керек? — Йырламакъ ичюн.
 — Бурун неге керек? — Къокъламакъ ичюн.

къулакъ

тиш

янакъ

- Къулакъ неге керек? — Эшитмек ичюн.
- Тиш неге керек? — Чайнамакъ ичюн.
- Янакъ неге керек? — Къызармакъ ичюн.

«Сансар ве тильки»

Бир заманда бар экен, бир заманда ёкъ экен, узакъ дагъда бир тильки яшай экен. Тильки дюльбер, къуветли, лякин сыкъ-сыкъ тишлери агъыра экен.

Куньлернинъ биринде тильки дагъ бою вайвалап кете. Онъа ёлда сансарчыкъ расткеле:

— Селям алейкум, урьметли тилькичик! Алынъ насыл?

— Алейкум селям, севимли сансарчыкъ! Алымны сорама, озюнь коресинъ, зорнен юрем.

— Хайыр ола, не олды?

— Ах, бу тиш агърысы джанымны якъты, къач кунъден берли чекишем, ич бир илядж ярдым этмей!

— Вай, достум! Тишлеринъ, темизлесенъ, агърысы тез кечер.

— Я насыл темизлемек керек?

— Тиш пастасы ве чёткинен. Эм акълыньда тут: акъшам тишлеринъни темизлемесенъ, аш парчачыкълары тишлерге зарар кетирир.

— Сагъ ол, джаным, сен огреткен киби япарым, — деди тильки ве сансарчыкънен сагълыкълашты.

+ КИ =

Арекетлер иле йырланъыз.

- Аркъа неге керек? — Эгильмек ичюн.
- Къурсакъ неге керек? — Ашамакъ ичюн.
- Къол неге керек? — Котермек ичюн.
- Аякъ неге керек? — Секирмек ичюн.

«Экимде» мевзусында диалог тизинъиз.

аякъ – аягъым

штан

кольмек

къокъла

къалпакъ

чызма

Къокъламнынъ ады Эдем,
Мен оны севем,
Штан, кольмек ве къалпакъ,
Чызма онъа кийсетем.

КОК +

=

кок къушагъы

фес

Къокъламнынъ козьчиклери
Комюр киби къап-къара.
Устюнде дюльбер антер,
Фес, къушакъ ве марама.

къокъла

антер

къушакъ

чызма

аякъкъап

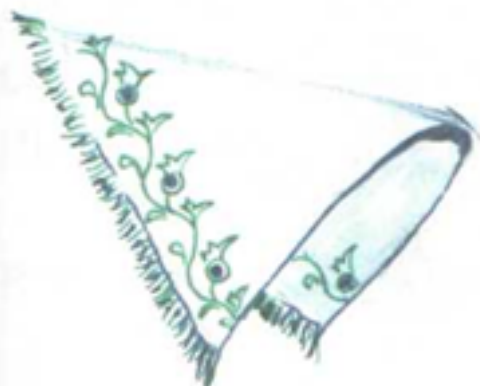

марама

ш = л

явлукъ

чорап

быджакъ

фистан

оглюк

къолчакъ

Беш догъмушкъа бир тончыкъ.

Эльнен япылыр
къулакъкъа такъылыр.

купе

Насыл урба адларында **къ** сеси бар?

Майре балабан олды

Майреге «сен кичкенесинъ», — деселер, джаны пек агъыра эди. О, балабан олайым деп, битасынынъ явлугъыны багълап, анасынынъ антерини ве татасынынъ аякъкъапларыны кие эди. Лякин онынъ бойле къыяфети эр кесни ошландыра эди.

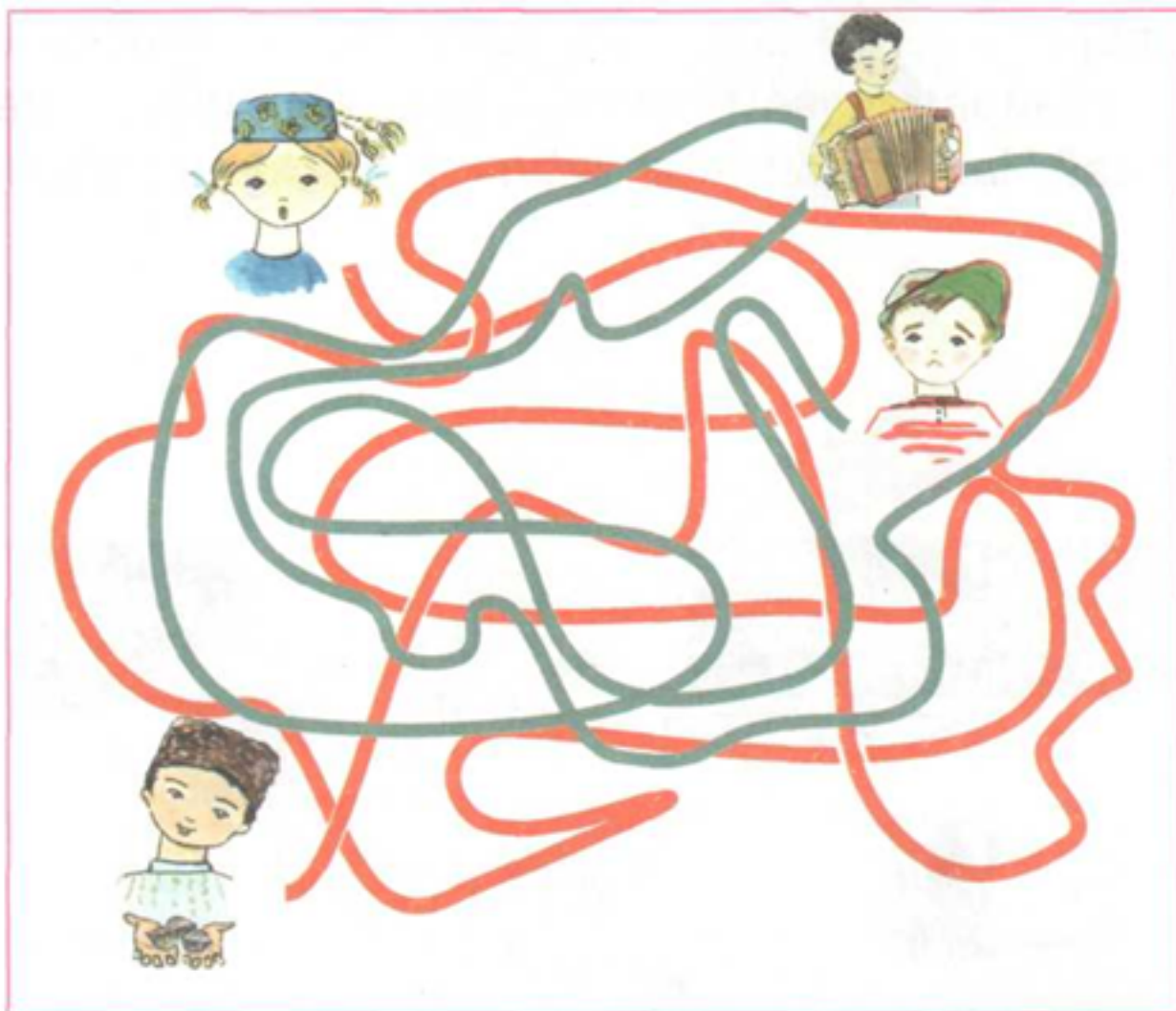
Бир кунъ Майре оданы джыйыштырды. Анасы оны макътады: «Машалла, балабан къыз олдынъ!» — деди. Майре савутларны да ювды. Бабасы къуванды: «Вай, къызым, сенинъ оськенинъни дуймай къалдыкъ. Эв ишлерини насыл яхшы беджергенсинъ!»

Майреге энди кимсе «кичкенесинъ», деп айтмай. Чалышмагъа бильген адам буюген сайыла.

Ким кимге дост ола?

Достларынь акъкъында икяе эт.

Сервер ве Али достлардыр.

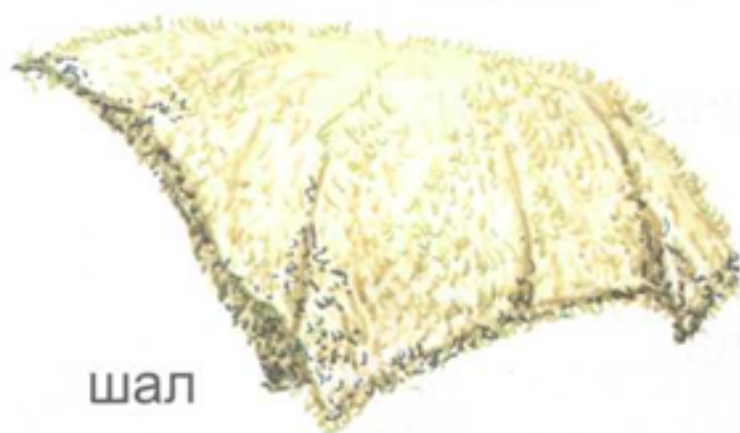
папуч

такъие

тон

шал

+ къап =

Эки аткъа бир адам минер.

Кевдеси бар, къоллары бар, башы ёкъ.

Яхшы **иле** дост ол.

Китап**нен** дост ол.

Яхшынен дост олсанъ, мурадынъа етерсинъ.

йымырта

чипче

Джансыздан джанлы догъар

Къакъылдайым азбарда
Тобанларнынъ янында.
Сизге, балалар, йымырта
Береджегим ярын да.

(А. Чергеев)

тавукъ

хораз

Къанаты бурма, сеси зурна.

мысыр (кокюш)

Айры сёзлерге болюнъиз:

Эвкъушлары азбардаяшайлар.

Олар бизден учып кетмейлер.

— Вакъ! Вакъ! Вакъ! — эте,
Папийлер сувгъа кете.
Папийчик арттан келе,
Анасына о ете.

папий

кыз

— Къазлар, къазлар!
— Гъа-гъа-гъа!
Учып кельди азбаргъа.

Куньлернинъ биринде йымыр-тадан чипче чыкты. «Чип-чип, ашамагъа истейим!» — деди чипче. Ана-тавукъ онъа ем берди.

«Чип-чип, сув ичмек истейим!» — деди чипче. Тавукъ онъа сув берди.

«Чип-чип, кезмеге истейим!» — деди чипче. «Яхшы, — деди хораз, — тек узакъкъа кетме».

Чипче онынъ лафыны динъ-лемеди ве узакъкъа кетти.

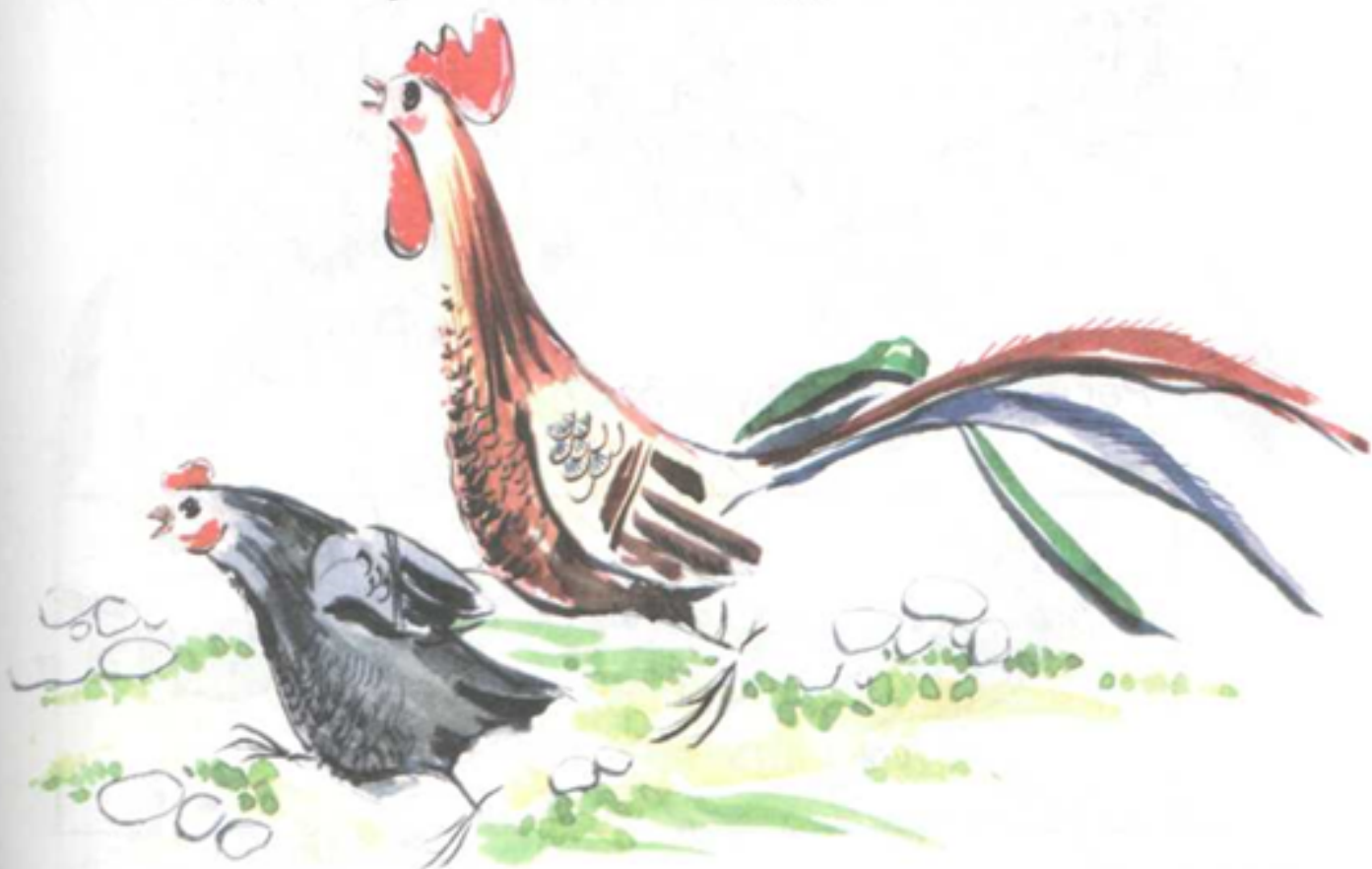

Анда онѡа мышыкѡ
расткельди ве чипчени
ашамагѡа истеди. «Чип-
чип! Ана, баба, ярдым
этинѡиз!» — кѡычырды
чипче.

Тавукѡ ве хораз чапып келип мышыкѡны
кѡувдылар ве чипчени кѡуртардылар.

Бундан сонѡ чипче ана-бабасынынѡ сѡзюнден
чыкѡмады ве узакѡкѡа кетмеди.

Ресимде кьач тавукъ бар?

+ акъ =

къой

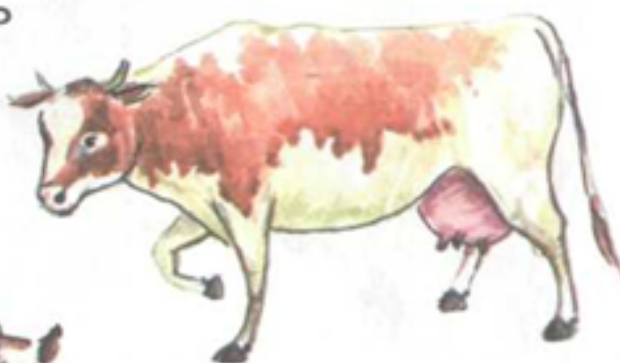
мышыкъ

эчки

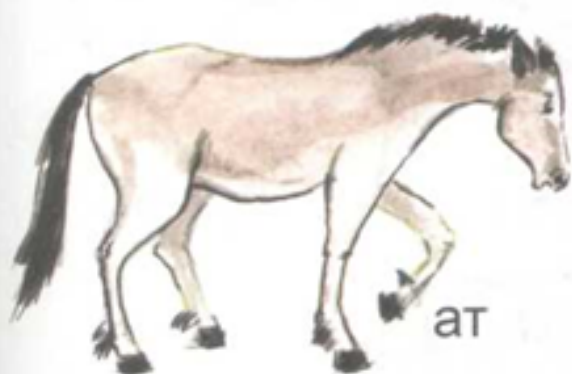
копек

сыгъыр

бузав

ат

эшек

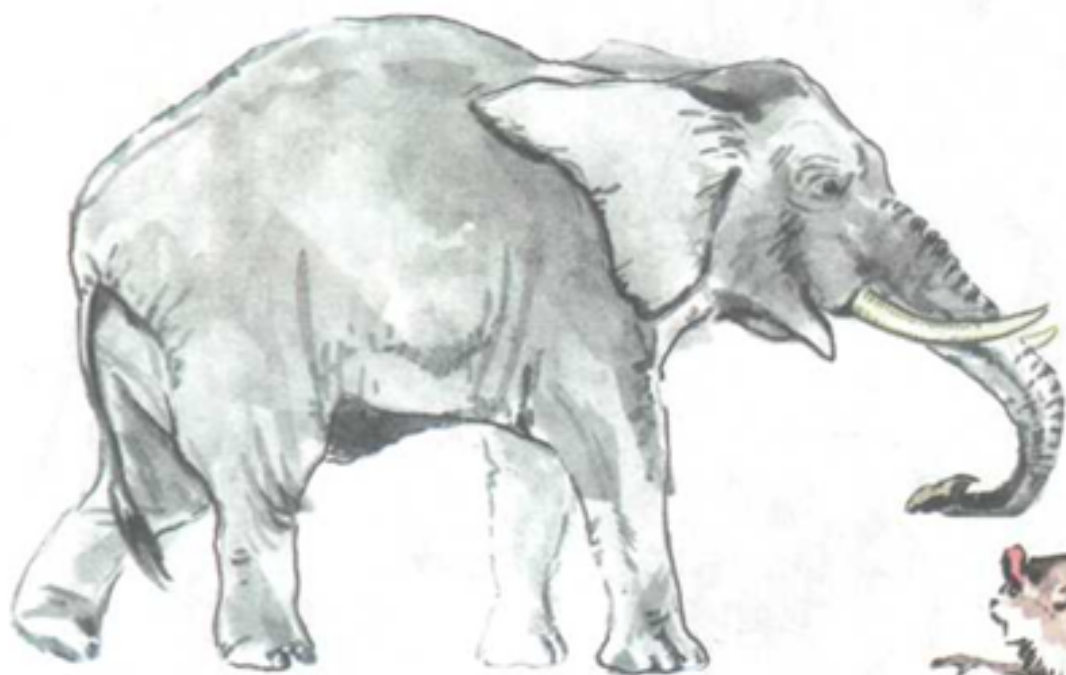

Бизде беяз мышыкъ яшай,
Сычанларны тутып ашай.
Пек севемиз биз оны,
«Йылдыз» къойдыкъ адыны.

(А. Аметова)

Раатлыкъ куню мен ана-бабамнен
айванат багъчасына бардым. Анда
чокъ айванлар бар эди...

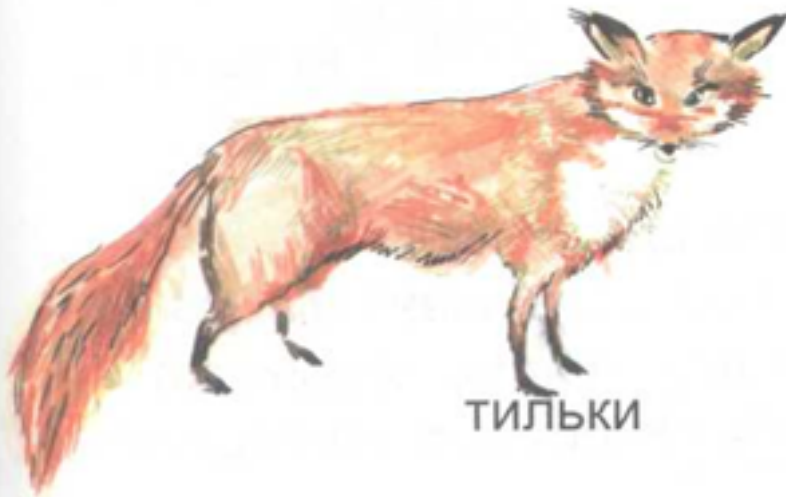
филь

шамек

арслан

... Мен айванат багъчасыны пек бегендим.

Мемет... баргъан эди.
корьген эди.

сансар

къашкъыр

тавшан

Дагда, чёльде яшайым,
Къапыста севип ашайым,
Авджыларны корьгенде,
Пек къоркъмагъа башлайым.

Ашагъыдаки сёзлерден джумле тизинъиз:
яшайлар, чёльде, айванлар, дагда, кийик.

+ къыр =

Эр кес биле оны, инеден онынъ тону.

кирпи

къаргъа

торгъай

чагъала

гогерджин

Къара къаргъа къонды къаргъа.

Къыштан къоркъмайып юре,
Къар ве сувукъ кетире.

Масалны динълеп, онынъ сонъуны айтынъыз:

Макътанчакъ аюв

Аюв торгъайны туткъан да: «Тилькиге барып макътанайым», — деген.

Тильки аювнынъ агъызында торгъайны коре, амма аселет ондан сорай:

— Аюв, достум, агъызынъда не бар шу, я?

Аюв тишлерини сыкъып:

— Тыргъый! — дей.

Тильки:

— Аюв достум, кычырып айт, эшитмейим, — дей.

— Тыргъый! Тыргъый!

— Агъызынъны ачып айтсанъ, не олур я, достум.

Аюв бу кереси агъызыны

толдурып:

— Тор-гъай! — деген.

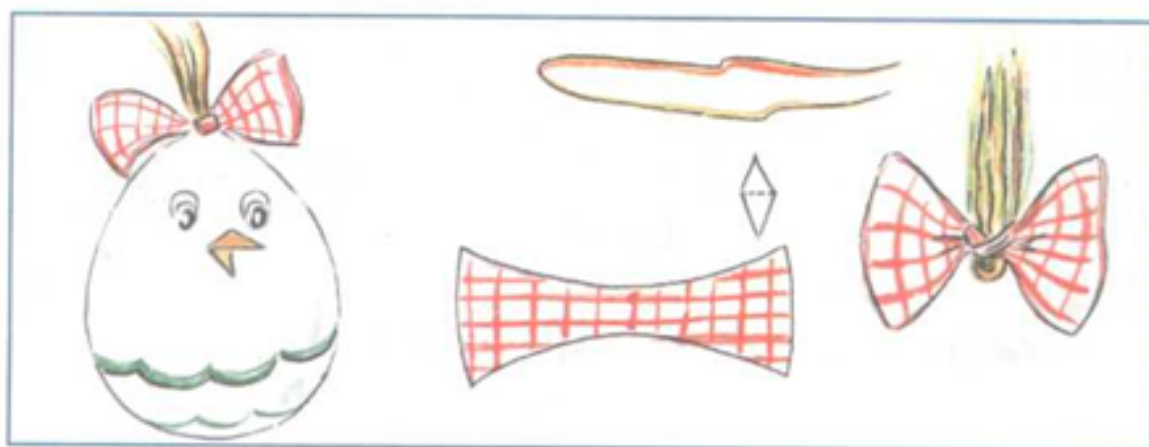
Агъызындаки торгъай «пррр»...

Тильки аювны насыл этип алдатты?

Аюв ... $\begin{cases} \text{туткъан экен.} \\ \text{деген экен.} \end{cases}$

Йымырта къабугъындан оюнджакъ япмакъ мумкюн.

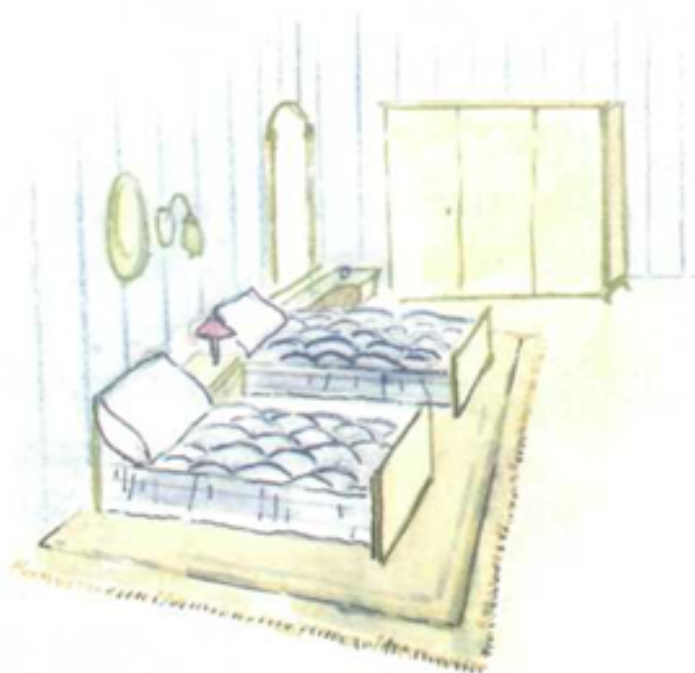

«Багъча терек» оюны

— Алма, армут биз сачтыкъ,
Буюк багъча асрадыкъ,
Багъчамызда чокъ терек,
Бизден сизге ким керек?
— Фатма деген къыз керек.

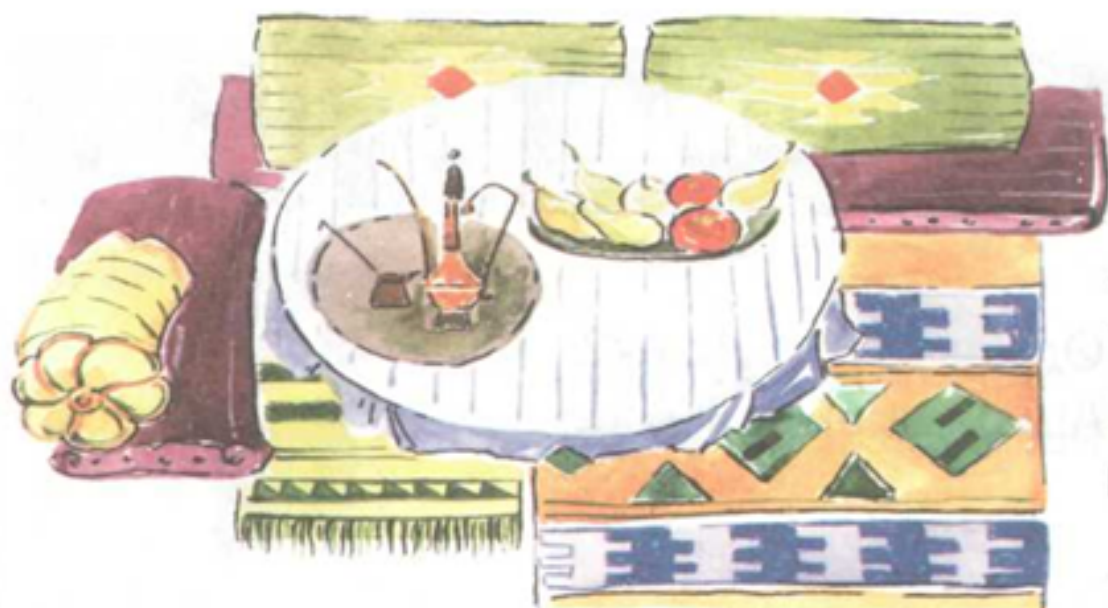

ятакъ одасы

- Сен къайда **сынъ**?
- Мен эвде **м**.
- О эвде **дир**.

312 4
ятакъ

сет
къона
миндер
килим

къартбаба ве
битанынъ одасы

мусафир
одасы

бала одасы

— Оджакъ неге керек?

— Аш пиширмек ичюн.

— Серник неге керек?

— Атеш якъмакъ ичюн.

— Сипирки неге керек?

— Сипирмек ичюн.

— Курек неге керек?

— Чёплюк джыймакъ ичюн.

— Сабун неге керек?

— Сабунламакъ ичюн.

— Леген неге керек?

— Ювунмакъ ичюн.

Аш пиширмек **ичюн** оджакъ керек.

- Саат неге керек?
- Вакъытны бильмек ичюн.

- Анахтар неге керек?
- Эв къапатмакъ ичюн.

Ашагъыдаки сёзлернен джумлелер тизинъиз.

КИЛИТ

къуман

«Мойдодыр» масалы

Усть-башны темиз тутмакъ
бизлерде адет олсун!

О — да
— рьтю
— джакъ

Къопкъанен сув кетирелер.

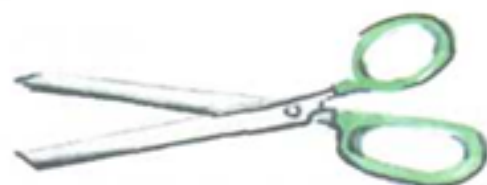
Юзьбезнен бет сюртелер.

Таракънен сач тарайлар,

Кузьгюге кулип бакъалар.

Макъаснен басма кеселер,

Иненен антер тикелер,

Утюнен утюлейлер,
Сонъ антерни киелер.

Къопкъанен сув ташыйлар.

Ине алды Айшечик,
Тикмек ичюн антерчик.
Айше озю пек чебер,
Тиккен антери дюльбер.
(Э. Асанова)

Юзьбездеки нагъышнынъ ренклерини айтынъыз.

Мерьем нагъыш нагъышлай,
Эм нагъышлай, эм йырлай.
Гузель-гузель юзьбезлер,
Анасына багъышлай.

(С. Усеинов)

Джемиленен Зарема эв янында ойнай эдилер.

— Мен бугунь анама ярдым эттим, — дей Джемиле.

— Сен не иш яптынъ? — сорай Зарема.

— Чорапларымны ювдым.

— Тек озь чорапларынынъ ювдынъмы? — деп сорай Зарема.

— Эбет, — дей Джемиле.

— Сен озюнъ ичюн ювгъансынъ да!

— Олса не? Бугунь анамнынъ иши азджа олур, — дей Джемиле.

(С. Харахадыдан)

Кимнинъ фикрини догъру деп саясынъыз: Зарема ёкъса Джемиленинъ?

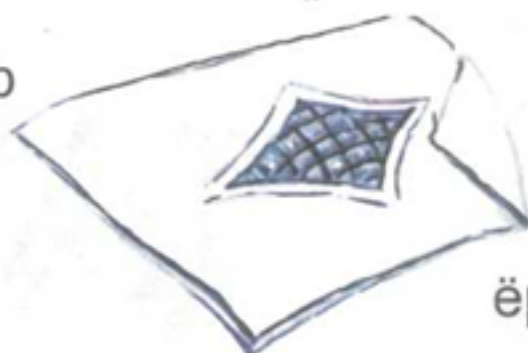
Анама бахшышлар

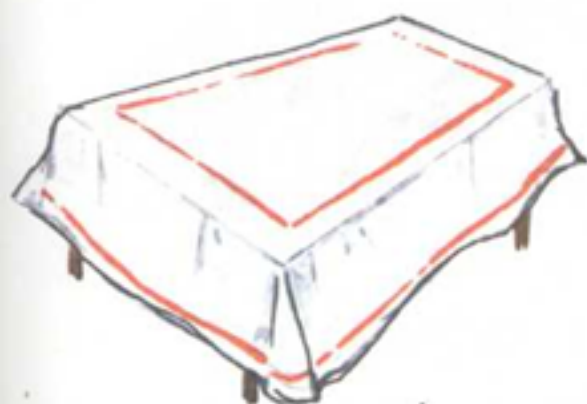
чаршаф

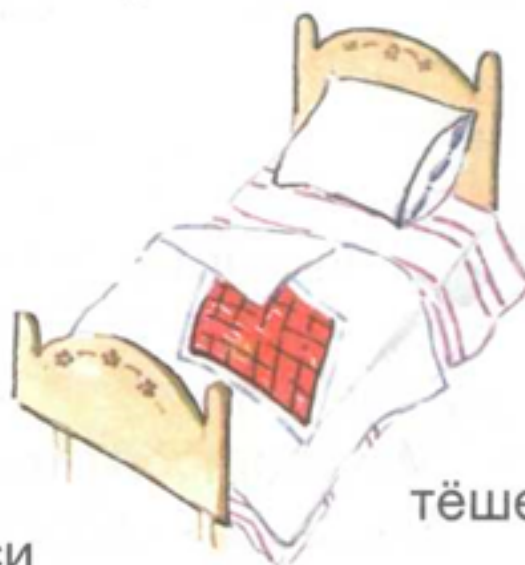
ястыкъ

ёргъан

софра орътюси

тёшек

Тёшекке чаршаф джаялар,
Ястыкъкъа баш къоялар,
Ёргъаннен къапаналар,
Эп де яхшы юкълайлар.

отъмек

шекер

туз

бибер

эт

йымырта

балыкъ

Мен бир безъ топчыкъ таптым,
Бассанъ — парланыр.
Ярысы безъ, ярысы сары,
Пиширсенъ ашалыр.

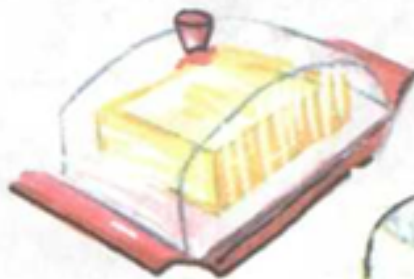
Таш киби къатты,
Бал киби татлы.

сют

къаймакъ

ягъ

пенир

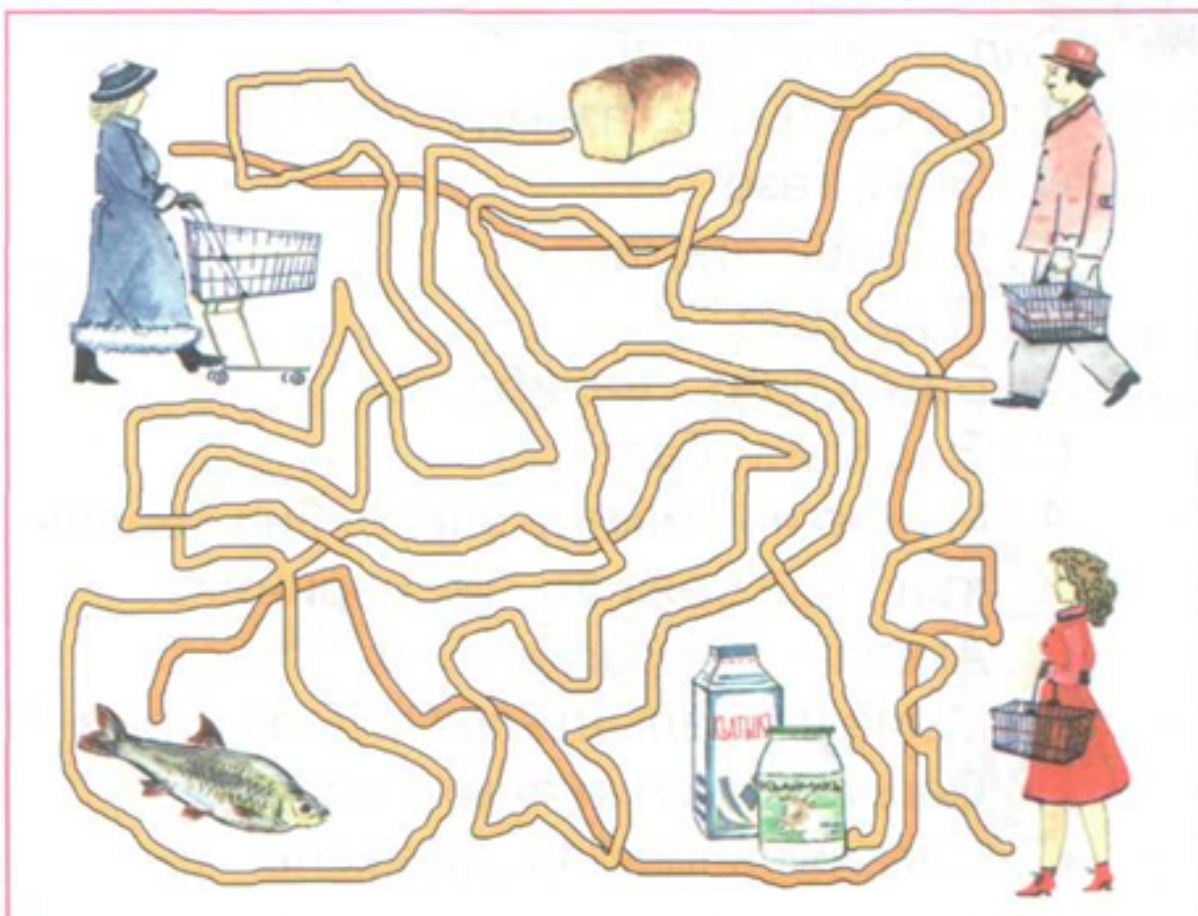
ун

къатыкъ

пирнич

Айше: Мераба.

Сатыджы: Мераба.

А.: Беяз отьмек таземи?

С.: Эбет, тазе.

А.: Я къара отьмек?

С.: О да тазе.

А.: Батон баят, гъалиба.

С.: Э, догъру, баят.

А.: Манъа ярым кило эльва, бир къалач,
къара ве беяз отьмек беринъиз.

С.: Акъчаны кассагъа тэле.

А.: Мына чек, алынъыз. Сагъ олунъыз
Сагълыкънен къалынъыз.

С.: Сагълыкънен бар. Даа кель.

къазан

чоюн
къазан

кевгир

чомуч

къашыкъ

окълав

мешребе

Савут туюкынында сатыджы ве алыджы арасындаки диалогны азырланъыз. Алынган малларнынъ адларыны дефтеринъизге язынъыз.

Ш = Т

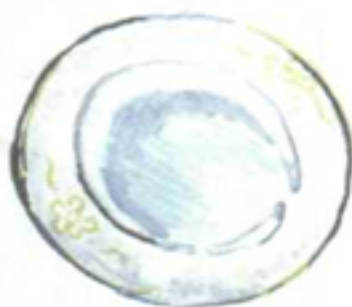

санчкыы

фильджан

тепси

пычакъ

пиала

джезве

табакъ

+ джан =

«Софра башында» мевзуда диалог тизинъиз.

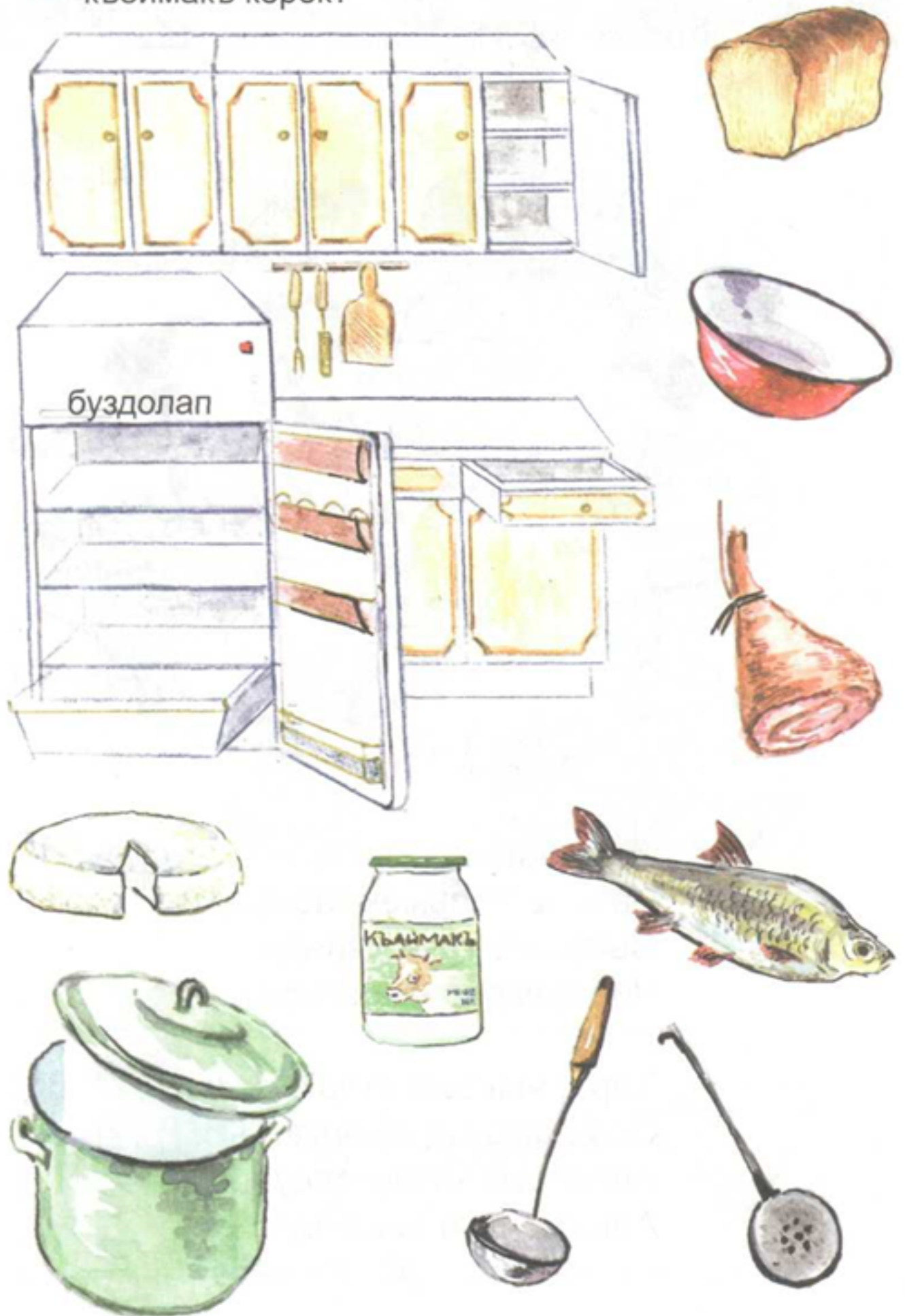
Ашханеде шамата,
Чанакъ-чельмек тасырдай,
Сыджакъ тава ичинде
Чибереклер чырылдай.

Тёрге чыкъып отурынъыз,
Софра азыр, буюрынъыз,
Ашынъыз татлы олсун,
Ашагъангъа аш олсун!

(С. Усеинов)

Анги ашайт малларыны ве савутларны къайда къоймакъ керек?

Баарь кельди,
Байрам кетирди,
Янъы йыл — Наврез,
Къувана эр кес.

Бардакъ чамурдан ясалгъан.

Чечеклерни кягъытан яптыкъ.

гугюм

тава

шекерлик

тузлукъ

чанакъ

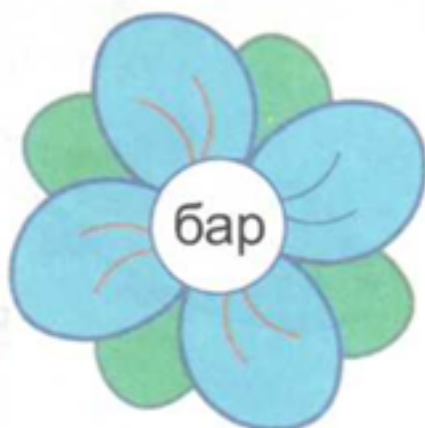
элек

бардакъ

Эджаларны къошып сёзлер тизинъиз.

армут

алма

джилек

нар

вишне

къайсы

шефтали

Мейва пишип етишмеси ичюн:

фидан отуртыл**гъан**,

суварыл**гъан**.

Мейва ось**кен**, пиш**кен**.

Мектеп ёлунда.

мектепке кете. Онынъ ады Рустем. Бир

элинде тута, экинджи элинде .

Онынъ ичинде , чешит

ренкте ве пишкен бар.

Рустемнинъ къаршысына чыкъты. Онынъ

бойнуна асылгъан эди.

корип, «Ме-е!» — деди.

Сонъ   янына келип:

«Къана денъишейик! Сен манъа бер,

мен санъа берейим», — деди.

Тюшюнип айт: къачынджы сыныфта окъуй?

къавун

къабакъ

эрик

инджир

кираз

джевиз

къарпыз

б = п

Мейваларнынъ къайсылары багъда, багъчада,
дагъда осе?

портакъал

юзюм

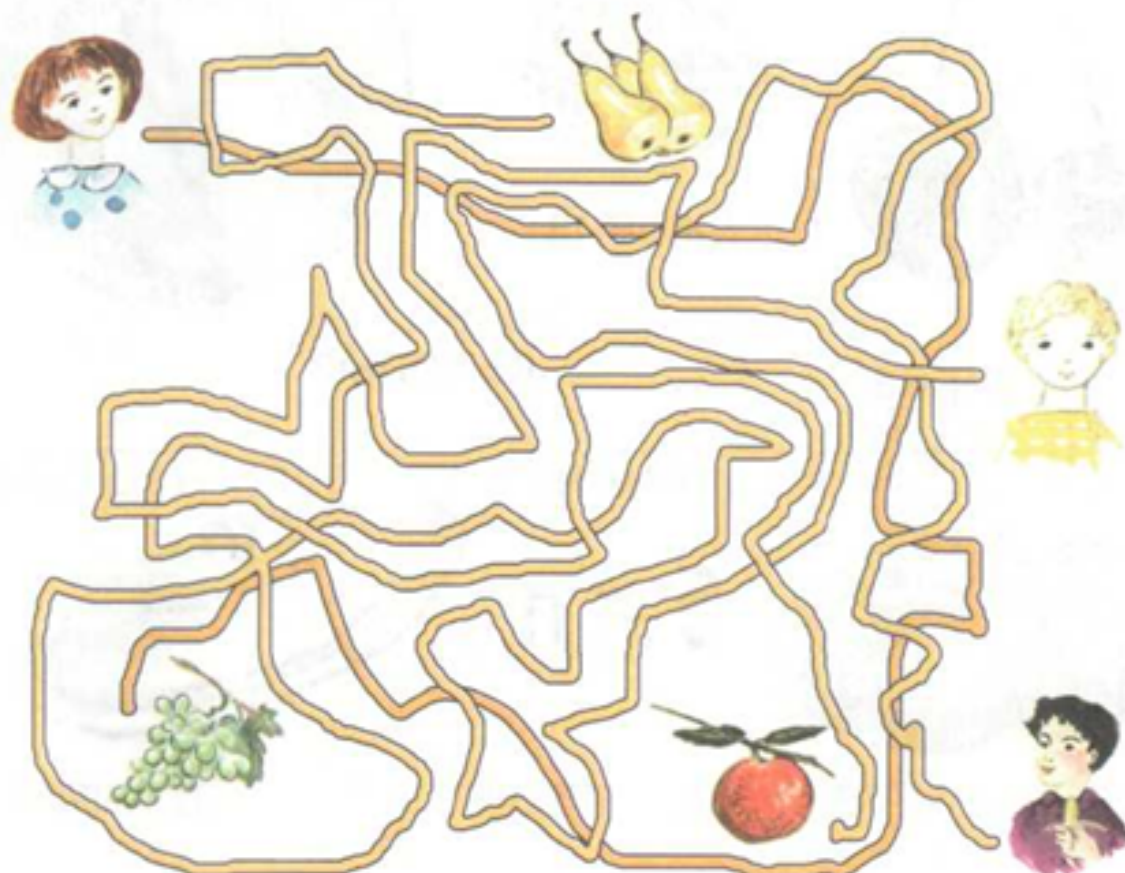
фындыкъ

бадем

къызылчыкъ

Мемет: Селям алейкум!
 Сатыджы: Алейкум селям!
 М.: Мейва аладжакъ олам.
 С.: Буюрынъыз.
 М.: Алма татлымы?
 С.: Эбет, татлы, лезетли.
 М.: Я, эрик?
 С.: Эрик экшидже.
 М.: Армутлар ешилъ, къатты экен.
 Чийми, ёкъса?
 С.: Ёкъ. Пишкен. Турып сарарыр,
 татлы олур.
 М.: Манъа 2 кило алма ве 1 кило
 армут беринъиз. Мына пара.
 С.: Мына, мейванъыз.
 М.: Сагъ олунъыз.
 С.: Аш олсун.

Берильген сёзлернен джумлелер тизинъиз:
 Мен, алма, бар. Къартбаба, юзюм, осьмек.

къартоп

туруп

хыяр

согъан

чюкюндир

хавуч

къапыста

помидор

бибер

сарымсакъ

патильджан

нохут

магъданоз

таракъот

бакъла

Мемет базаргъа барды. Мемет базардан насыл себзелер сатын алгъаныны, эки ресимни тенъештирип айтынъыз.

кобете

макъярне

шорба

чиберек

ЯНТЫКЪ

пиляв

къатлама

лакъша

Къатламанынъ къаты чокъ,
Эм тегерек, уджу ёкъ.
Къат-къат къатлама,
Аша, Вели, къатлама.

Кельсин, кельсин, Хыдырлез,
Къувансын, кульсин эр кес,
Софралар ашкъа толсун,
Байрам хайырлы олсун!

бурма

долма сарма

шекер къыйыкъ

къурабие

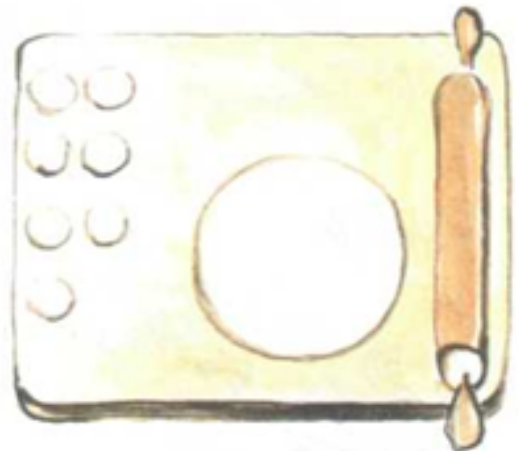

Чиберек

Чиберек хамыры ичюн ун, сув, туз керек. Хамыр чанакъ ичинде йымшакъ басыла.

Хамырны азырлагъан сонъ оны алма киби парчаларгъа болелер. Эр бир парчаны окълавнен тегерек этип ачалар.

Тегерекнинъ ярысына кыйма кьоюла, экинджи ярысы кыйманынъ устюне кьапатыла.

Чиберекни тава я да чоюн къазан ичинде чокъ ягъ кьойып, кьызартмакъ керек.

Чибереклер софрагъа сыджакъ экенде бериле.

Акъмесджит

Судакъ

Багъчасарай

Яшагъан еринъиз акъкъында икяе этинъиз.

Исмаил Гаспринский
«Тильде, иште,
фикирде бирлик».

Бекир Чобан-Заде
«Тувгъан тилимде
йырлап олермен!»

Аметхан Султан
«Аметхан — коклерде
султансынъ,
Аметхан — тиллерде
дестансынъ».

(Р. Фазыл)

Халкъ таныса, дюнья таныр.

Оюнның тертиби иляведе бериле.

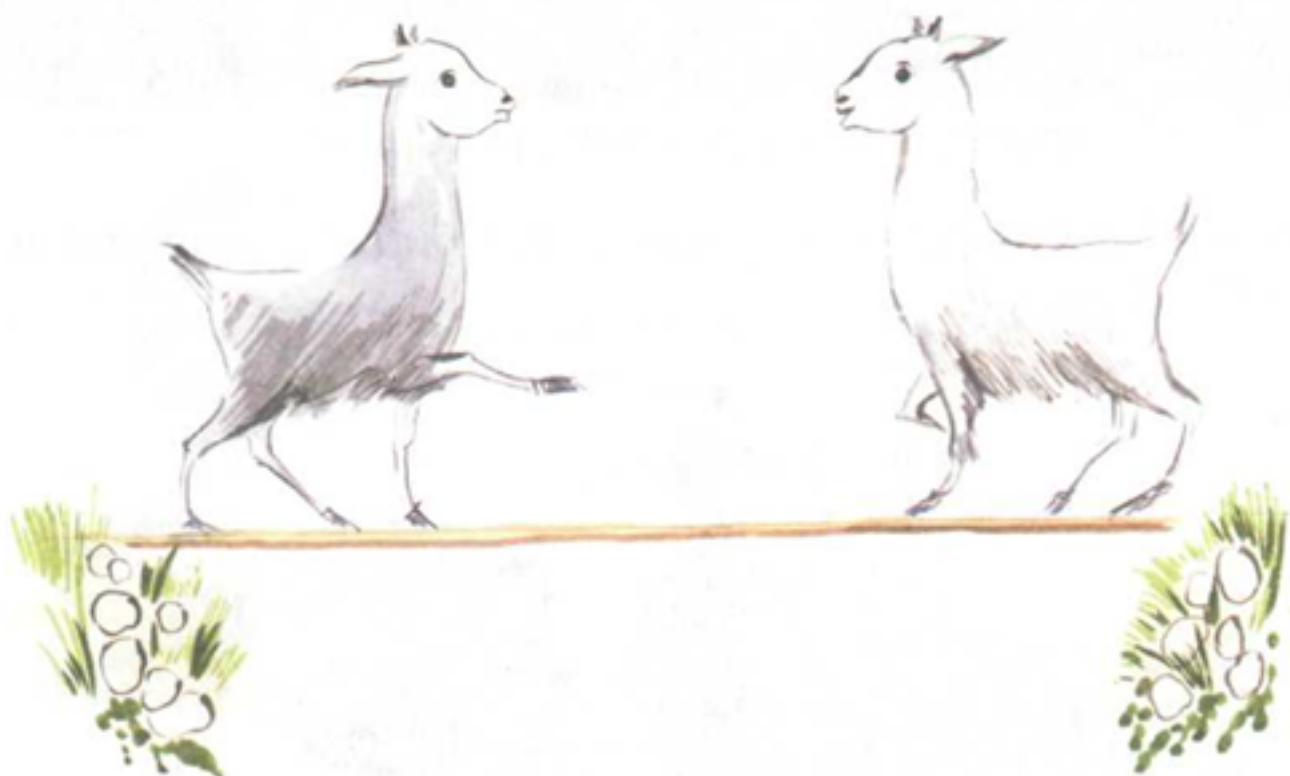
Савутларның адларыны айт, биринджи арифини бельгиле.

Берильген мейва ве себзелернинъ биринджи арифлеринден сёз тизинъиз.

«ЭКИ ЭЧКИ» МАСАЛЫ

Озен устюнде тар копюрчик бар эди. Бу копюрде эки эчки бири-бирине къаршы кельдилер.

Экиси де бири-бирине ёл бермеге истемедилер. Тюртюшмеге башладылар.

Экиси де озенге йыкъялдылар.

Текрарлав.

Къач дане? Сай.

Эки мышыкъны къыясланъыз.

Оюннынъ тертиби иляведе бериле.

Текрарлав

- Эвинъизде олгъан айванлар акъкъында икяе азырланъыз.
- Дагъны, озенни, гольни, денъизни тасвирленъиз.
Джевабынъызда бойле ибарелерни къулланынъыз:
*юксек дагъ, ешилъ орман, темиз сув, озен
ялысында, дюльбер тереклер.*
- Эки япракъ бир тенде,
Учар бостан, чименде.

Бааръде къувандырыр,
Язда салкъынлатыр,
Кузьде тойдурыр,
Къышта къыздырыр.

- Эчки пичен парчасыны тапты, къапты,
Саиби пенджеренден кулип бакъты.
- Берильген эджалардан миллий
емеклернинъ адларыны тизинъиз.

не
те
бе

ко
къат
къар

ма
ма
ла

Аталар сёзлерининъ манасыны анылатынъыз.

Иши ёкънынъ ашы ёкъ.

Чокъ бильсенъ де, аз сёйле.

Эрте тургъаннынъ омюри узун олур.

Окъувсыз бильги ёкъ, бильгисиз кунюнъ ёкъ.

Авасына коре урба сечип алынъыз.

СА +

=

Терекнинъ яшамасы ичюн тамыр керек.
Миллетнинъ яшамасы ичюн **ана тили** керек.

Сизнинъ мектебинъизде ана тилимизге багъышлангъан байрам отъкерилеми? Байрамны насыл кечирильгени акъкъында икяе этинъиз.

1-инджи дерс. «Ватанымыз — Къырым»

Меним адым Айше,
Сенинъ адынъ Шерфе,
Онынъ ады Мерьем,
— Эр кесни билем.

Танышув.

— Селям алейкум!
— Алейкум селям!
— Таныш олайыкъ. Меним адым Асан, сойадым Османов.
— Меним адым Анифе, сойадым Ибрагимова.
— Таныш олгъанымдан мемнюним.
— Мен де чокъ мемнюним.
— Сагълыкънен къал.
— Сагълыкънен бар.

2-нджи дерс. «Мектеп»

Бу сыныф, бу рале,
Бу китап, бу талебе,
Бу огълан, бу къыз,
Бу оджа, бу биз.

Рале отурмакъ ичюн,
Окъумакъ, язмакъ ичюн,
Ралем эр вакъыт темиз,
Йылтырап тура лекесиз.
(С. Усеинов)

— Бу ким?
— Бу оджа.
— Я бу ким?
— Бу **исе** талебе.
— Бу не?
— Бу китап.

- Догъру. Бу дефтерми?
 - Эбет, дефтер.
 - Бу къарандашмы?
 - Ёкъ, къарандаш дегиль, бу къалем.
- Мына рале. Ана китап.

3-юнджи дерс. «Биз ресим япамыз»

Мен, сен, о, биз, сиз, олар —
бу дюньяда эр кес бар.

* * *

Сыныфта биз отурамыз,
Къарандашларны аламыз,
Ве яхшы ресим япамыз.

4-юнджи дерс. «Кимни? Нени?»

Мен турам, отурам,
Китапны ачам, япам,
Кетирем, къоям, язам.

— Дефтеринъни ач! — Дефтеринъни ачма,
къалемни къой; къалемни къой.
— Китабынъны ач! — Китабынъны ачма,
оджаны динъле, эр вакъыт динъле.

Джумледе сёз тертиби.

Али, китап ал.

Али, **возьми** книгу.

5-инджи дерс. «Не япа? Не ола?»

Мен язам,	Биз язамыз,
Сен язасынъ,	Сиз язасыз,
О яза. (1 эльчырпма)	Олар язалар. (3 эльчырпма)

Бу меним китапханем,
Китапларны пек севем,
Къолумдан китап тюшмез,
Китапсыз кунюм кечмез.

(С. Усеинов)

6-нджы дерс. «Китап окъумагъа севемиз»

Тур, отур, ач, яп,
Кетир, къой, яз.
Сюрт, кет, кель, бер,
Ал, окъу бираз.

Чыкъ, кир, динъле,
Бакъ, бакъма.
Яхшы айт,
Пек яваш айтма.

- Селям алейкум!
- Алейкум селям!
- Сен китап окъумагъа севесинъми?
- Эбет. Я сен насыл китап окъуйсынъ?
- Масаллар китабыны.
- Мен китапта ресимлерни бегенем.
- Мен де.

Сиз киресиз,
Сонъ чыкъасыз.
Сиз динълейсиз,
Сонъ айтасыз.

7-нджи дерс. «Сыныф»

Язмакъ ичюн япылгъан,
Къулагъындан асылгъан,
Будыр — сыныф тахтасы,
Не де яхшы язмасы!

(С. Усеинов)

Бабам чанта кетирди,
Чантаны манъа берди,
Ичине дерслик къоям,
Алып мектепке барам.

(С. Усеинов)

8-инджи дерс. «Кимде? Неде? Къайда?»

Биз турамыз, отурамыз,
Китапкъа бакъамыз.
Къалемни къолгъа алып,
Дефтерде язамыз.

Бильги къайда?

— Чантада бармы?
— Далапта бармы?
— Дефтерде бармы?
— Мектепте бармы?

— Чантада ёкъ.
— Долапта ёкъ.
— Дефтерде ёкъ.
— Мектепте чокъ!

9-инджы дерс. «Бу шей насыл?»

Рале, дефтер, чанта,
Къалем, дерс, китап,
Курьсю, маса, тахта,
Чул, бор, долап.
Дивар балабан,

Къапу уфакъ,
Чечек узун,
Къарандаш къыскъа,
Пенджере кенъ,
Перде тар —
Чокъ шей сыныфта бар.

10-унджы дерс. «Не япмакъ керек?»

Бизге окъумакъ керек,
Динълемек, язмакъ керек.
Ана тилини огренип,
Яхшы лаф этмек керек.

11-инджи дерс. «Дервиза байрамы»

Яткъанда йырлайым,
Тургъанда йырлайым,
Байрамда йырлайым,
Йырнен мен хайырлайым.

(С. Усеинов)

12-нджи дерс. «Ренклер»

Мектеп чанъы чынъылдай,
Сеси кескин янъгъырай,
Дерске вакътында кирем,
Кеч къалмайым бир дирем.

(С. Усеинов)

Биз яваш юремиз,
Энди тез чапамыз,
Оджаны динълеймиз,
Отурып турамыз.

13-юнджи дерс. «Кок къушагъы»

Бу япракъ ешилъ,
Бу исе сары,
Бу чечек мавы,
Сапы къаверенки.

Портакъал тюсте
Чокъ чечеклер бар,
Къырмызы тюсте
Даа чокъ ачар.

Бу чечек беяз,
Ортасы къара.
Бу ренклерни
Унутсанъ — сора!

14-юнджи дерс. «1-ден 5-кедже сайылар»

Бир къалем агъам берди,
Бир къалем татам берди,
Эписи олып меним
Олды эки къалемим.

(С. Усеинов)

Биз турамыз, ве юремиз,
биз чапамыз, секиремиз.

- Сенде къач дефтер бар?
- Беш дане.
- Я Решатта не къадар?
- Онда эки дефтер.
- Кимде аз, кимде исе чокъ? Мен къач китап

алам? Сайынъыз.
— Сиз дёрт китап аласыз.

15-инджи дерс. «6-дан 10-гъадже сайылар»

Бугунь бир яш мен буюдим,
Еди яшны толдурдым.
Анам бир торт япаджакъ,
Тортнен бизни сыйлайджакъ.
(С. Усеинов)

«Ракъамны тап» оюны

Бир оюнджы кягъыткъа насылдыр бир ракъам язып къапата.

- Мен насыл ракъам яздым? Тапынъыз.
- Он.
- Ёкъ, о чокъ.
- Учъ.
- Ёкъ, о аз.
- Беш.
- Машалла, догъру.

16-нджы дерс. «Къачындыжы?»

Бир — биринджи,
эки — экинджи,
учъ — учюнджидир,
дёрт — дёртюнджи,
беш — бешинджи,
алты — алтындыдыр.
еди — единджи,
секиз — секизинджи,
докъуз — докъузындыдыр...
— Я онны унуттынъ!
— Ёкъ, мен билем!
Он — онундыдыр.

17-нџи дерс. «Кимге? Неге? Къайда?»

Бизим къартана,
Гузель къатлама,
Манъа, санъа, онъа
Пиширип берди.

— Китапкъа яз. — Китапкъа язма,
мектепке кет, мектепке кет.
— Талебеге айт. — Талебеге айтма,
оджагъа айт, эр вакъыт айт.

* * *

Бабам манъа бир топ берди,
«Мына, балам, ойна», — деди.
Топны атам ве тутам,
Сонъ тепип юварлатам.

(С. Усеинов)

Берекетли алма

Азбарда алма тереги осе. Пишкен мейваларнынъ агъырлыгъындан терекнинъ пытакълары майышкъан.

Бир ири алма узюлип ерге тюшкен. Бекир оны алды, ашайджакъ олды. Сонъ: «Анама берейим», — деп тюшюнди. Анасы алманы къолуна алды, дюльбер, къокъулы, ал янакълы мейваны бегенди. Амма бираз тюшюнген сонъ: «Огълум, буны битанъа бер», — деди.

Битасы: «Сагъ ол, балам, пек яхшы алма, — деди. — Анда къартбабанъ чалыша, онъа бер, ашасын».

Къартбабасы бостан сувара эди. «Бакъса, насыл ири алма, бойле гузель мейваны бир озюм ашасам олмаз», — деди. Алманы больди, эр кеске такъсимледи.

Татлы, шыралы, лезетли алманы эр бири севип, бегенип ашады.

18-инджи дерс. «Не япты? Не олды?»

Мен яздым, сен яздынъ, о язды,
Биз яздыкъ, сиз яздынъыз, олар яздылар.

«Чокърачыкъ» масалы

Аланчыкъ, аланчыкъ ортасында чокърачыкъ.
Сувсап кельди сансарчыкъ:

— Чокърачыкъ, чокърачыкъ, манъа сувунъдан бер
азчыкъ, — деди.

Чокърачыкъ сансарчыкъкъа сув берди.

Сонъ тилькичик кельди:

— Чокърачыкъ, чокърачыкъ, манъа сувунъдан бер
азчыкъ, — деди.

Чокърачыкъ тилькичикке де сув берди.

Сонъ кирпичик кельди:

— Чокърачыкъ, чокърачыкъ, манъа сувунъдан бер
азчыкъ, — деди.

Чокърачыкъ кирпичикке де сув берди.

Сонъ аювчыкъ кельди. Аювчыкъ бурнуны
чокърачыкъкъа батырды. Чокърачыкъ ташты, аювчыкъ
сувсыз къалды.

19-ынджы дерс. «Озюм акъкъында икяе»

Мен гузель бир талебем,
Окъумагъа пек севем,
Эр кунъ мектепке барам,
Анда бильги мен алам.

- Сенинъ адынъ не?
- Меним адым Алим, сойадым Сеферов.
- Сен къач яшындасынъ?
- Мен еди яшындам.
- Сен талебесинъми?
- Эбет, мен талебем. Мен биринджи
сыныфта окъуйым.

- Сен яхшы окъуйсынъмы?
- Э, яхшы.
- Машалла! Сен къайда яшайсынъ?
- Мамут-Султан коюнде яшайым.

20-нджи дерс. «Къайда не бар?»

- Копек nerede? — Къуту устюнде.
- Шимди кьаерде? — Къуту ичинде.
- Энди не ерде? — Къуту огюнде.
- Я шимди къайда? — Къуту янында.
- Бездим мен оны кьыдыра-къыдыра!
- Къайда джюлды? — Къуту артында!

Сыныфымыз яхшы. Сыныфта эки пенджере, 10 рале, 1 тахта бар. Долапта китаплар тура. Ралелерде талелелер отуралар. Олар шимди язалар. Дерсте биз окъуймыз, язамыз, динълеймиз, ресим сызамыз. Сыныфымызда чокъ дюльбер чечеклер бар.

21-инджи дерс. «Бу шей кимнинъ? Ненинъ?»

Османнынъ дефтери,
Айшенинъ китабы,
Сыныфнынъ къапусы,
Ве пенджереси.

22-нджи дерс. «Къоранта»

Ана ве бабам,
Къартана, къартбабам,
Агъа ве татам,
Огълан къардашым
Ве кьыз къардашым
— бу меним къорантам.

Бабамнынъ ады — Эльдар,
 Анамнынъ ады — Нияр,
 Агъамнынъ ады — Исмет,
 Мен озюм исе — Мемет

Ана-бабанъа сёз къайтарма!

Бизим къорантамызда докъуз адам бар: анам, бабам, къартанам, къартбабам, агъам, татам, къыз къардашым, огълан къардашым ве мен. Анамнынъ ады Мунире. Бабамнынъ ады Нури. Агъамнынъ ады Алим. О единджи сыныфта окъуй. Къыз къардашымнынъ ады Шание. О, беш яшында. Огълан къардашым учъ яшында. Онынъ ады Айдер. Меним адым Айше. Мен еди яшындам.

Биз Акъмесджитте яшаймыз. Къорантамыз пек муаббет.

* * *

Ананынъ аптеси (татасы), я да къыз къардашы **тизе** ола. Ананынъ агъасы, я да огълан къардашы — **дайы** ола. Онынъ апайына **дуду**, я да **енге** дейлер. Бабанынъ агъасына, я да огълан къардашына **эмдже** дейлер. Бабанынъ аптеси (татасы), я да къыз къардашы — **ала** ола. Аланынъ, тизенинъ, татанынъ акъайына — **эниште** демек керек.

Сай да бакъ

Анам, бабам, къартбабам,
 Эки битам, бир татам,
 учъ агъам, къардашымыз —
 балабан къорантамыз.
 Сай да бакъ, кадым,
 эписи къач адам?

Ишлемеге мен севем,
Анама ярдым этем:
Савут ювам, сипирем,
Болдурмайым бир дирем!
(С. Усеинов)

Мусафирни къабул этюв

- Селям алейкум.
- Алейкум селям, хош кельдинъиз. Киринъиз, отурынъыз. Сагълыгъынъыз насыл?
- Аллагъа шукюр. Ананъ эвдеми?
- Ёкъ, иште. Мына къаве, буюрынъыз.
- Сагъ ол.
- Афиетлер олсун.
- Ишлеринъ насыл?
- Бир къарар.
- Сагълыкънен къал. Ананъа селям айт.
- Алейкум селям. Сагълыкънен барынъыз. Даа келинъиз.

- Айше! Сен ана-бабанъа ярдым этесинъми?
- Эбет, этем.
- Не япасынъ?
- Эвни джыйыштырам, тоз сюртем. Азбарны сипирем. Чечеклерни суварам.
- Машалла, чокъ ярдым эте экенсинъ.
- Я сен, Мемет, не иш япасынъ?
- Мен бостанны суварам, айванларгъа ем, сув берем. Къойларны, эчкилерни отлатам.
- Сен де пек ишкир экенсинъ, машалла.

24-юнджи дерс. «Незакетли олайыкъ»

«Буюрынъыз! Сагъ олунъыз», —
айтамыз бизлер.

«Козъайдын! Айдын олунъыз!»

Не гузель сёзлер!

(Л. Дерменджиден)

Татлы сёз — балдан татлы.

25-инджи дерс. «Кимден? Неден? Къайдан?»

Феми эрте уяна,
Сабадан талим ала.
Салкъын сувнен ювуна,
Мектепке азыр ола.

— Меметтен сора. — Меметтен сорама!
— Алиден сора. — Алиден сорама.
— Рефаттан сора. — Рефаттан сорама!
Оджадан сора, эр вакъыт сора!

26-нджы дерс. «Меним кунюм»

Мектепке истеп барам,
Сабадан анда олам.
Дерсни динълеп отурам,
Яхшы баалар алам.

Мен саба турам, тишлеримни, темизлейим
бетимни ювам, ашайым, мектепке кетем. Мектепте
биз язамыз, окъуймыз. Сонъ мен эвге келем. Эвде
мен раатланам, дерслеримни япам, ойнайым. Акъшам
телевизор бакъам, китап окъуйым ве юкъламагъа ятам.

27-нѡѡи дерс. «Не япаджакъ? Не оладжакъ?»

Бильсенъ — айт,
Алсанъ — кетир,
Иш башласанъ — яхшы яп,
Вакътында битир.

* * *

Мен келеджегим	(мен не япаджагъым?)
Сен келеджексинъ	(сен не япаджакъсынъ?)
О келеджек	(о не япаджакъ?)
Биз келеджекмиз	(биз не япаджакъмыз?)
Сиз келеджексиз	(сиз не япаджакъсыз?)
Олар келеджек(лер)	(олар не япаджакълар?)

* * *

Мен окъумыш оладжам,
Окъуп бильги аладжам.
Гъайрет этип, тырышып,
Яхшы адам оладжам.
(С. Усеинов)

«Тильки ве къаз» масалы

Бир заманда бар экен, бир заманда ёкъ экен.
Бир тильки бар экен. Кунълерден бир кунь о тильки
къазны тута да:

— Къаз, мен сени ашайджагъым! — дей. Къаз не япсын?

— Яхшы, мен разыман, тильки. Лякин меним бир риджам
бар. Мен бир кере ойнайым, сонъ мени ашарсынъ, — дей
къаз.

— Айды, ойна, — дей тильки. — Мен сени ашамагъа
етиштиirim.

Къаз къанатларыны ачып, тургъан еринде ойнап башлай.

Буны корип, тильки дей:

— Сен, къаз, яхшы, пек уста ойнай экенсинъ.

Озю исе къазгъа таба якъынлаша. Къаз ойнагъан
киби, къанатларыны къакъа, котериле де учып кете.

Тильки исе артындан бакъып къала.

28-инджи дерс. «Табиат. Ава»

Бизде ава пек денъише:
Де ель эсе, уфюре,
салкъын кунълер келе,
сувукъ бузлата,

ягъмур, къар ягъа,
булут кокни къапата.
Сонъ кунеш къыздыра,
Ойнамагъа чагъыра.

Къар ягъа, къар ягъа,
Япалакълап къар ягъа.
Айдынъ энди, балалар,
Къар топу ойнамагъа.

(З. Аббасова)

Юре, юре къапу ачар,
Озю корюнмей къачар. (ялѧ)

Ап-акъ чаршаф дюньяны къаплады. (дечл)

Козь ташласанъ — агъларсынъ,
Ондан гузель тапмазсынъ. (тѧнлѧ)

29-ынды дерс. «Йыл мевсимлери. Ай»

Кузь
(парча)

Тез етишти ягъмурлы кузь,
Кете дерске балалар.
Ягъмур ягъа гедже, кунъдюз,
Энди сувуй авалар.

(О. Амит)

Ашагыдаки шиирлерде анги йыл мевсими
акъкъында айтыла?

* * *

Кунеш ерни къыздыра,
Балалар денъизде ювуна,
Тарлада ишлер арта,
Богъдай, арпа чалына.

* * *

Пишип бите мейвалар,
Сарарып сола япракълар,
Ягъа сувукъ ягъмурлар,
Учып кетелер къушлар.

* * *

Ава кунь-куньден сувуй,
Геджелери ель улуй,
Ерни беяз къар къаплай,
Аяздан сувлар бузлай.

Айт, къачан ола?

Къар ирип кетти,
Сувукълар битти.
Сыджакълар кельди,
Балалар кульди.

Тазере ерлер,
Ача ал гуллер.
Айт, къачан ола,
Бу зевкълы куньлер?
(Черкез Али)

30-ынджы дерс. «Янъы йыл байрамы»

Янъы йыл, янъы йыл,
Эр эвге сен кельдинъ,
Янъы йыл, янъы йыл,
Шенъ байрам кетирдинъ.

Эр кунюнъ, янъы йыл,
Эйиликнен толсун.
Ялварам, янъы йыл,
Муаббетлик тек олсун!
(С. Усеинов)

Бахт чокъ олсун, сагълыкъ олсун,
Боллукъ олсун, байлыкъ олсун.
Къара куньлер ёкъ олсун!
Кулькю олсун юзьлерде,
Тюркю олсун тиллерде!

(Э. Куртнезиров)

31-инджи дерс. «Адам мучелери»

Фатмачыкъ

Будыр бизим Фатмачыкъ,
Къашчыкълары къарачыкъ,
Тос-томалакъ бети бар,
Янъгъыравукъ сеси бар.

32-нджи дерс. «Сансар ве тильки» масалы

Сувчыкъ

Сувчыкъ, сувчыкъ,
Юв бетимни.
Янакъларым аллансын,
Козъчиклерим йылтырасын,
Дудачыкъларым кульсин,
Тишчиклерим агъарсын.

33-юнджи дерс. «Сагълам олайыкъ»

Чапий, чапий эльчиги,
Татлы олсун тильчиги,
Аякълары татийлер,
Бою балабан осер.

Экимде

- Селям алейкум, эким эфенди!
- Алейкум селям, къызым! Къаеринъ агъыра?
- Богъазым агъыра.
- Агъызынъны ач. «А-а» — де.
- А-а-а!
- Мына санъа рецепт. Иляджханеден илядж алырсынъ. Оны кунъде учъ кере — саба, уйле,

акъшам ичерсинъ. Санъа тѣшекте ятмакъ керек
— Сагъ олунъыз. Сагълыкънен къалынъыз.
— Сагълыкънен бар.

34-юнджи дерс. «Урба, аякъкъап»

Эр кес марамасыны алып марамаланды,
Мен марамамны алып марамаланмадым.

35-инджи дерс. «Урбаны темиз тутмалы»

Шакъа

— Ана! Бугунъ мен чорапларымны чыкъармайып
ятаджам.
— Не ичюн?
— Эр кунъ саба оларны къыдыра-къыдыра бездим.

36-нджы дерс. «Достларым»

Сырада турайыкъ,
Мен достым,
Сен достсынъ,
Берабер ойнайыкъ.

Ким тюкянгъа бараджакъ?
Ким урбаны аладжакъ?
Явлукъ, чорап ве быджакъ,
Фистан, оглюк ве къолчакъ
Шал, такъие, марама,
Аякъкъап, папуч, чызма.

Меним пек яхшы достум бар. Онынъ ады Исмаил, сойады Муртазаев. О еди яшында. Достум Багъчасарай шеэринде яшай. О дюльбер огълан: узун бойлу, сачлары къара, козьлери къара. Бугунъ о беяз кольмек, кок быджакъ, мавы штан кийди. Аякъкъабы къаверенки.

Исмаилнинъ табияты пек гузель. О мераметли, шень адам, садыкъ досттыр. Бош вакъытта о футбол ойнамагъа, китап окъумагъа, чечек асрамагъа севе.

Достсыз адам – къанатсыз къуш.

37-нджи дерс. «Кумес къушлары»

Кумес къушларыны севем,
Оларгъа мен ем сепем:
Чипче, тавукъ ве хораз,
Мысыр, папий эм де къаз.

38-инджи дерс. «Чипче акъкъында масал»

Чипчелер

Чивиль-чивиль чипчелер
Даа бир дирем шейлер,
Къанатлары сап-сары,
Инджечик аякълары.

Чивиль-чивиль чипчелер
Чивильдешип юрелер,
Эгер тары корьселер,
Аман чапып келелер.

(С. Усеинов)

39-ынджы дерс. «Азбар айванлары»

Азбар айванларыны билем,
Оларгъа мен сув берем:

Къой, эчки, мышыкъ, копек,
Сыгъыр, бузав, ат, эшек.

Ешилъ отлар пек севе,
Балаларгъа сют бере. (d1q4g1q5)

Гедже-куньдюз кезерим,
Эр бир шейни сезерим,
Сюрюге хырсыз тюшсе,
Аягъындан тишлерим. (x8uox)

40-ынджы дерс. «Айванат багъчасында»

Филь, шамек, арслан,
Аюв, тильки, къаплан.

Арслан

Окюргенде давушым
Дагъны, чёльни янъгъырта.
Пек къуветли панджам бар,
Ургъан ерни дагъыта.
(А. Чергеев)

41-инджи дерс. «Кийик айванлар ве къушлар»

Сансар, къашкъыр, тавшанлар
— булар кийик айванлар.

Бу айвандыр йыртыджы,
Озю сары, айнеджи,
Яшай дагъда, ювада,
Тавукъ тутмакъ мурады. (пх4иш)

Меним бебийим

Меним дюльбер бебийим,
Санъа тѣшек тѣшейим.
Къара козьлю бебийим,
Ёргъанчыкънен орьтейим.

Ярын келир айванлар:
Аюв, тильки, тавшанлар.
Хоран тепип ойнарлар,
Къашкъыр кельсе, къуварлар.

Къара козьлюм, къокълачыкъ,
Яткъан еринъ сыджагыкъ.
Саба турсанъ еринъден,
Мен оперим бетинъден.

Айненни айта-айта,
Янына Айше ята.
Козъчиклери юмула,
Берабер юкълап къала.
(А.Велиев)

Къокъла

Бадам манъа тюкяндан
Бир къызчыкъ алып кельди.
Анам киби меним де
Къызчыгъым олды энди.
Къашы къара, мавы козь,
Янакълары ал ренкли.
Сачлары да сап-сары,
Антериси гульгюли.
(Б. Мамбеттен)

Бир, эки, учь,	Бир, эки, учь, дёрт, беш.
Сычан олмакъ кучь,	Башмагъынъны теш!
Ашынъ олсун бол,	Балнен отьмек ашайджакъсынъ,
Сен сычанчыкъ ол!	Сен мышычыкъ оладжакъсынъ!

Арманчыкъ

Арманчыкъ, арманчыкъ,
Ичи толу богъдайчыкъ.
Бу асрады,
Бу оджакъ якъты,
Бу пиширди,
Бу ашады.
Бу: «Я манъа къана?» — деди.
— Сен бар, къазанчыкънынъ тюбюни къыр.
— Къырдым, къырдым, тоймадым.

43-юнджи дерс. «Эвимиз»

Эвимизде беш ода бар:
аят, ашхане, ятакъ,
балабан ода, кичкене ода
— анда къартанам яшай.

— Мемет, эвинъиз буюкми?
— Эвимиз буюк.
— Къач къатлы?
— Эки къатлы.
— Эвинъизде къач ода бар?
— Эвимизде беш ода бар.
— Насыл одалар?
— Ашхане, ятакъ одасы, мусафир одасы,
битамнынъ одасы ве меним одам.

— Сенинъ оданъда не бар?

— Меним одамда ятакъ, долап, маса, курью бар.

* * *

Эвимизде дюльбер донатылган мусафир одасы бар. Одада маса, алты курью, диван, килим бар. Диван янында креслолар тура. Телевизор бар. Диварда ресим, пенджерелерде дюльбер перделер асувлы.

Битамнынъ одасында сет, къона, миндерлер бар. Къона устюнде джезве, фильджанлар тура. Диварда нагъышлы юзьбезлер, ерде килим бар. Ятакънынъ башы уджунда Къуран асувлы.

Сен къайдасынъ?

Мен эвдем

Биз эведемиз

Сен эвдесинъ

Сиз эвдесиз

О эведир

Олар эведир

44-юнджи дерс. «Эв эшьялары»

К. Чуковский

«Мойдодыр»

(парча)

Эр кунъ, эр кунъ, саба олса,
Бет-козюн эр кес ювар,
Сенинъ бетинъ кирли къалса,
Айып олур, айыплар!

Тиш пастасы, сабун, таракъ
Бизнен яз ве къыш олсун,
Усть-башны темиз тутмакъ
Бизлерге адет олсун!

(С. Усеиновнынъ терджимеси)

Силер-сипирир,
Къапу артына тикилир. (*пхдпунэ*)

Аягы ёкъ — эп юре,
Агызы ёкъ — анълата.
Балаларны мектепке
Кечиктирмей уянта. (*шөөэ*)
(Б. Мамбет)

45-инджи дерс. «Чебер Айше»

Чебер къыз

Эминечик пек чебер,	Пенджере, долапларны
Эр иш келе къолундан.	Сюртип чыкъа тер-темиз.
Эв сипире, пол юва,	Анасына къомшулар
Бошагъан сонъ оюндан.	Дейлер: «Чебер эркенъиз».
	(Б. Мамбет)

Ёкъ аягы эм къолу,
Ичи исе сув толу. (*неишчх*)

Бир копегим бар,
Авулдамай, тишлемей,
Къапудан да йибермей. (*шпипх*)

Къуйругъы тышта,
Башы къобада,
Ким къуйругъыны бурса,
Оны ичери йибере. (*дешхене*)

Сизге тиктим кольмек, къалпакъ;
Озюм исе къалдым чыплакъ. (*өнп*)

46-нджи дерс. «Анамнынъ иши азджа олур»

Сагъ олунъыз, аначыгъым,
Элинъизни опейим.
Кедер дегиль, тебессюмлер
Юзюнъизде корейим.
(С. Усеинов)

Кунеш дегиль, атеш дегиль, эр кесни къыздыра.
(нечгдә)

Балабан къурсакъ, дёрт аякъ,
Озю исе пек йымшакъ. (члгшжв)

47-нджи дерс. «Ашайт маллары»

Тюкянда чокъ емек бар,
Адларыны текрарлайыкъ:
отъмек, шекер, туз, бибер,
эт, йымырта ве балыкъ.

48-инджи дерс. «Тюкянда»

Сют, къаймакъ, ягъ, пенир,
Ун, къатыкъ, пирнич.
Аш пиширип ашайыкъ,
Тез балабан олайыкъ.

* * *

Мен дефтеримни ачам,
Кереги киби къоям,
Достларымдан сакъламам,
Къалемни бойле тутам.

49-ынджы дерс. «Савут»

Ашханеде чокъ савут бар,
Оларны берабер айтайыкъ:
Къазан, чоюн, чомуч, кевгир,
Окълав, мешребе, къашыкъ.

50-нджи дерс. «Ашханеде»

Санчкы, фильджан, тепси, пычакъ,
Пиала, джезве, табакъ.

— Али, Айше, софрагъа келинъиз, аш азыр.
Эллериныз ювдынызмы?

— Эбет, ювдыкъ. Бугунъ чиберек пиширген
экенсиз, сагъ олунъыз!

— Софра башына кечинъиз. Төрюде бабанъ
отураджакъ. Аш татлы олсун.

— Сагъ олунъыз, аначыгъым. Чибереклер пек
лезетли олды.

51-инджи дерс. «Наврез байрамы»

Дём-дём-дёмана,
Оджакъта атеш яна.
Къаве пише, чай къайнай,
Эр кес байрам хайырлай.
(З. Аббасовадан)

Гугюм, тава, тузлукъ, шекерлик,
Чанакъ, элек, бардакъ.

Савутлар

Къазанда шорба пиширелер,
Тавада къартоп къавуралар,

Фильджандан къаве ичелер,
 Къашыкънен шекер къоялар.
 Пычакънен отьмек кеселер,
 Чомучнен аш къоялар,
 Мешребенен сув ичелер,
 Окълавнен хамыр джаялар.
 Чанакъкъа аш къоялар,
 Пиалагъа чай төкелер,
 Табакъкъа эр шейни тизип,
 Софрагъа кетирелер.

52-нджи дерс. «Багъчадаки мейвалар»

Багъчаларда чокъ мейва бар,
 оларны сизге айтайым:
 алма, армут, вишне, нар,
 къайсы, джилек, шефтали.

Алма

Ал янакълы алмалар
 Бизге кулип бакъалар.
 Балдай татлы армутлар
 Къокъу сачып туралар.

Алма алды Алиме,
 Берди оны Алимге:
 — Аша Алим, утанма,
 Алма киби къызарма.

(С. Усеинов)

53-юнджи дерс. «Мейвалар, емишлер»

Эрик, джевиз, инджир, кираз,
 къабакъ, къарпыз, къавун.

Алдым — бир дане,
 Ачтым — бинъ дане. (*ден*)

Аш, ашнынъ ичинде — таш,
 Ташнынъ ичинде кене аш. (*ичиричк*)

54-юнджи дерс. «Базарда»

Бадем, кызылчыкъ исе —
Дагъларда осе.

Бугунь бизлер дагъгъа бардыкъ,
Сепет-сепет фындыкъ джыйдыкъ.

Инесиз, йипсиз тизильген боюнджакъ,
Табиат тизген, къол узыген. (иогео)

55-инджи дерс. «Бостанда»

Бу бостанда себзелер сачылгъан,
оларны берабер бакъайыкъ:
къартоп, туруп, хыяр, согъан,
чюкюндир, хавуч — айтайыкъ.

56-нджы дерс. «Себзелер»

Бибер, сарымсакъ, патильджан, нохут,
Магъданоз, таракъот, бакъла.
Бу бостанны онынъ саиби
Пек яхшы бакъа.

Бостан балабан. Сыраларнен бибер осе. Биберлер
ири-ири. Усниенен Осман бирер торба бибер джыйдылар.

Узундыр бою, ешилъдир сою,
Акътыр къаны, сувдыр джаны. (дыгъх)

Антери чокъ, дѣгмеси ёкъ. (*ешәиәчәх*)

Къып-къырмызы къафтаны,
Пек файдалы ал къаны. (*догнвои*)

57-нджи дерс. «Миллий емеклер»

Къырымтатар емеклери
пек де лезетли ола:
кобете, шорба, чиберек,
янтыкъ, пиляв, къатлама.

Пиляв пиширемиз

Пиляв пиширмек ичюн
Ягъны гузель къыздырмалы,
Этни къазангъа къойып,
Къызартып, къавурмалы.

Пирнич пишкен сонъра сиз
Атешни азлатынъыз,
Къазаннынъ къапагъыны
Къапатып бувлатынъыз.

Сонъра догъралгъан хавуч,
Эм де согъан къошмалы,
Сув, туз, бибер бираз зере,
Темиз пирнич къоймалы.

Пиляв пишкен сонъ оны
Табакъкъа бошатынъыз.
Севип, севип ашанъыз
Ашчыны да макътанъыз.

58-инджи дерс. «Хыдырлез байрамы»

Къурабие, шекер къыйыкъ,
Бурма, сарма ве долма.
Ашларны севип аша
Эм де юз йыл сен яша.

59-ынджы дерс. «Бизим яшагъан еримиз»

Къырым меним анамдыр

Къырым меним анамдыр,
Къырым меним бабамдыр.
Къырым деген бу ульке
Манъа догъмуш Ватандыр.

Мен анамны пек севем,
Бабамны да пек севем.
Ватанымны, бильсенъиз,
Джанымдан да пек севем.

(Черкез Али)

Ватан

(парча)

Къырым бизим Ватанымыз.
Ватан — бизим Анамыз.
Биз Ватанны бу дюньяда
Энъ мукаддес саямыз.

(И. Асанин)

60-ынджы дерс. «Халкъымызнынъ улу адамлары»

Айды, тур, талебе,
Азырлан мектепке,
Тез ювунъ, аш аша,
Кеч къалма дерсинъе.

Мектепли балалар
Нумюне олмалы,
Окъувда, низамда
Энъ огде турмалы.

61-инджи дерс. «Элифбе копюри» оюны

Оюннынъ тертиби: Балалар озъ фишкаларыны «А» ариффи янында тизелер. Эр бири невбетнен нокъталы кубикни ата. Онынъ четинде олгъан нокъталарына коре оюнджы озъ фишкасынен «копюрден» адым ата. Анги арифте токъталса, шу арифтен башлангъан сёзни айтмагъа борджлу (нъ, ь, ъ арифлери сёзнинъ ортасында я да сонъунда олалар). Эгер бала келишкен

сёзни бильмесе, башкъа оюнджы айта ве бир адым огге кете. Джевап берип оламагъан бала исе арткъа, баштаки арифке къайта. Ким биринджи олып копюрнинъ сонъуна етсе, о енъе.

62-нджи дерс. «Бильги ёлу» оюны

Огюмизде дерсликлер,
Дефтерлер ве къалемлер,
Пек тырышып окъуйджамыз,
Яхшы адам оладжамыз!

«Бильги ёлу» оюнынынъ тертиби:

Балалар невбетнен кубикни атып озъ фишкасынен эр бир ташчыкъкъа басып «ёл» бою кетелер. Эгер оюнджы ракъамы язылгъан ташкъа келип токътаса, ашагъыдаки джедвельде олгъан шу ракъамлы суальге джевап бермели. *Месея:* 10-унджы ташкъа келип токъталса, 10-унджы суальге джевап бермели. Вазифени беджерип оламагъан бала эвельки тургъан ерге къайта. Биринджи олып ёлны кечкен бала енъе.

- 1) Къырымтатар тилининъ специфик сеслерини айтынъыз.
- 2) Саба, акъшам, гедже насыл селямлашар?
- 3) Озюнъиз акъкъында икяе этинъиз.
- 4) Сыныфынъызны тасвирленъиз.
- 5) 7, 8, 6 сайыларыны невбет тертибинен айтынъыз.
- 6) Предметлерни невбет тертибинен сайгъанда 9, 4, 5 сайылар насыл айтыла?
- 7) Китаплар, дефтерл...р, къалемл...р, диварл...р.
- 8) Ала, келе, ойнай — ач..., бер..., окъу... .
- 9) «Язды, кельди» — арекет япылды. Бу арекет япылмаса, насыл айтмакъ керек?

- 10) Дерсликтеки бир де бир ресим боюнджа джумле тизинъиз.
- 11) Дефтер къайда?
Рале..., маса..., долап..., Мемет...
- 12) Айше къайда кетти?
Мектеп..., сыныф..., эв..., тюкян...
- 13) Джумлелерни битиринъиз:
Мен ярын (не япаджагъым?)... .
Сен тюневин (не яптынъ?)... .
О шимди (не япа?)... .
- 14) Меним эвим. Сенинъ... . Онынъ
- 15) Бизим эвимиз. Сизинъ... . Оларнынъ... .
- 16) Сен къайдасынъ?
Мен сыныфтам. Сен сыныф... . О сыныф... .
- 17) Оджа Меметни дерсте макътады, чюнки...
- 18) Достум хасталанды, шунынъ ичюн...
- 19) Ашайт малларынынъ адларыны айт.
- 20) Савутларнынъ адларыны айт.
- 21) Анги мейвалар багъчада, ангилери исе дагъда оселер?
- 22) Кумес ве кийик къушларны айтынъыз.
- 23) Байрам иле хайырланъыз.
- 24) **Баргъан эди** сёз бирикмесинен джумле тизинъиз.
- 25) **Язмакъ керек** сёз бирикмесинен джумле тизинъиз.
- 26) Бильген мейваларынъызнынъ адларыны айтынъыз.
- 27) Себзелернинъ адларыны билесинъизми?
- 28) Язда насыл урба кийиле?
- 29) Къышта насыл урба киемиз?
- 30) Адам мучелерининъ адларыны айтынъыз.
- 31) *Бу не?* суальге джевап берген сёзлерни айтынъыз.
- 32) *Бу ким?* суальге джевап берген сёзлерни айтынъыз.
- 33) Эв эшьяларынынъ адларынен джумле тизинъиз.
- 34) Бир тапмаджа айтынъыз.
- 35) Бир тезайтым айтынъыз.

- 36) *Кимнинъ?* Талебе... чантасы.
 37) *Китапны, ралени* сёзлеринен джумле тизинъиз.
 38) *Язып, окъуп* сёзлеринен джумле тизинъиз.
 39) Бир тюркючик айтынъыз.
 40) Бир шиир айтынъыз.

63-юнджи дерс. «Яшасын меним тилим!»

Чокъ тиллерни огренинъиз,
 Тильде буюк кучъ.
 Ана тильге урьметинъиз
 Эксильмесин ич!

(Л. Дерменджиден)

Мен анамнен лаф этем

Ана тилини бильсенъ,
 Эм де гузель лаф этсенъ,
 Эр кес айтыр: «Машалла,
 Не де гузель бу бала!»

Мен окъуйым ве язам,
 Эзберден шиир айтам.
 Достума мектюп язсам,
 Ана тилинде язам.

Мен анамнен лаф этем,
 Мен бабамнен лаф этем,
 Лаф эте-эте осем,
 Йылдызларгъа мен етем!

Масалчыкълар окъусам,
 Эм де къайтарып айтсам,
 Осе меним юрегим,
 Яшасын меним тилим!

(С. Усеинов)

Биз мектепке барамыз,
 Окъуп, бильги аламыз,
 Буюклернен бирликте
 Бахтлы омюр къурамыз.

Мундеридже

Урьметли оджалар, ана-бабалар!	3
1-инджи дерс. Ватанымыз — Къырым	6
2-нджи дерс. Мектеп	9
3-юнджи дерс. Биз ресим япамыз	11
4-юнджи дерс. Кимни? Нени?	13
5-инджи дерс. Не япа?	14
6-нджы дерс. Китап окъумагъа севемиз	16
7-нджи дерс. Сыныф	17
8-инджи дерс. Кимде? Неде? Къайда?	19
9-ынджы дерс. Бу шей насыл?	21
10-унджы дерс. Не япмакъ керек?	22
11-инджи дерс. Дервиза байрамы	24
12-нджи дерс. Ренклер	25
13-юнджи дерс. Кок къушагъы	26
14-юнджи дерс. 1-ден 5-кедже сайылар	28
15-инджи дерс. 6-дан 10-гъадже сайылар	30
16-нджы дерс. Къачынджы?	32
17-нджи дерс. Кимге? Неге? Къайда?	33
18-инджи дерс. Не япты? Не олды?	34
19-ынджы дерс. Озюм акъкъында икяе	36
20-нджи дерс. Къайда не бар?	37
21-инджи дерс. Бу шей кимнинъ? Ненинъ?	38
22-нджи дерс. Къоранта	39
23-юнджи дерс. Буюклерге урьмет ве ярдым	41
24-юнджи дерс. Незакетли олайыкъ	42
25-инджи дерс. Кимден? Неден? Къайдан?	45
26-нджы дерс. Меним кунюм	46
27-нджи дерс. Не япаджакъ? Не оладжакъ?	47
28-инджи дерс. Табиат. Ава	48
29-ынджы дерс. Йыл мевсимлери. Ай	50
30-ынджы дерс. Янъы йыл байрамы	52
31-инджи дерс. Адам мучелери	53
32-нджи дерс. Сансар ве тильки масалы	54
33-юнджи дерс. Сагълам олайыкъ	56
34-юнджи дерс. Урба, аякъкъап	57
35-инджи дерс. Урбаны темиз тутмалы	59
36-нджы дерс. Достларым	62
37-нджи дерс. Кумес къушлары	64
38-инджи дерс. Чипче акъкъында масал	66
39-ынджы дерс. Азбар айванлары	69
40-ынджы дерс. Айванат багъчасында	70
41-инджи дерс. Кийик айванлар ве къушлар	72
42-нджи дерс. Оюнлар, оюнджакълар	75
43-юнджи дерс. Эвимиз	76
44-юнджи дерс. Эв эшьялары	78

45-инджи дерс. Чебер Айше	80
46-нджи дерс. Анамнынъ иши азда олур	82
47-нджи дерс. Ашайт маллары	84
48-инджи дерс. Тюянда	85
49-ынджи дерс. Савут	87
50-нджи дерс. Ашханеде	88
51-инджи дерс. Наврез байрамы	91
52-нджи дерс. Багъчадаки мейвалар	93
53-юнджи дерс. Мейвалар, емишлер	95
54-юнджи дерс. Базарда	96
55-инджи дерс. Бостанда	98
56-нджи дерс. Себзелер	99
57-нджи дерс. Миллий емеклер	100
58-инджи дерс. Хыдырлез байрамы	101
59-ынджи дерс. Бизим яшагъан еримиз	103
60-ынджи дерс. Халкъымызнынъ улу адамлары	104
61-инджи дерс. Элифбе коюри оюны	105
62-нджи дерс. «Бильги ёлу» оюны	108
63-юнджи дерс. Яшасын меним тилим!	110
«Къырымтатар тили» дерслигине иляве	111

Навчальне видання

Асанова Лейля Нуріївна

КРИМСЬКОТАТАРСЬКА МОВА

підручник для 1-ГО КЛАСУ

2-е видання, виправлене

Художник Сеїт-Аметова Ельміра

Директор *І.Б. Чегертма*

Редактор *Г.М. Дудакова*

Коректор *Е.А. Ібрагімова*

Оператор *Д.Р. Сеферов*

Підписано до друку 09.11.2009 р. Формат 70х100^{1/16}.
Гарнітура "ScoolBook". Умовн. друк. арк. 11,61. Обл.-вид. арк. 12,0.
Обсяг 9,0 друк. арк. Наклад 1000 прим. Зам. № 415.

КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав»

95000, м. Сімферополь, вул. Горького, 5.

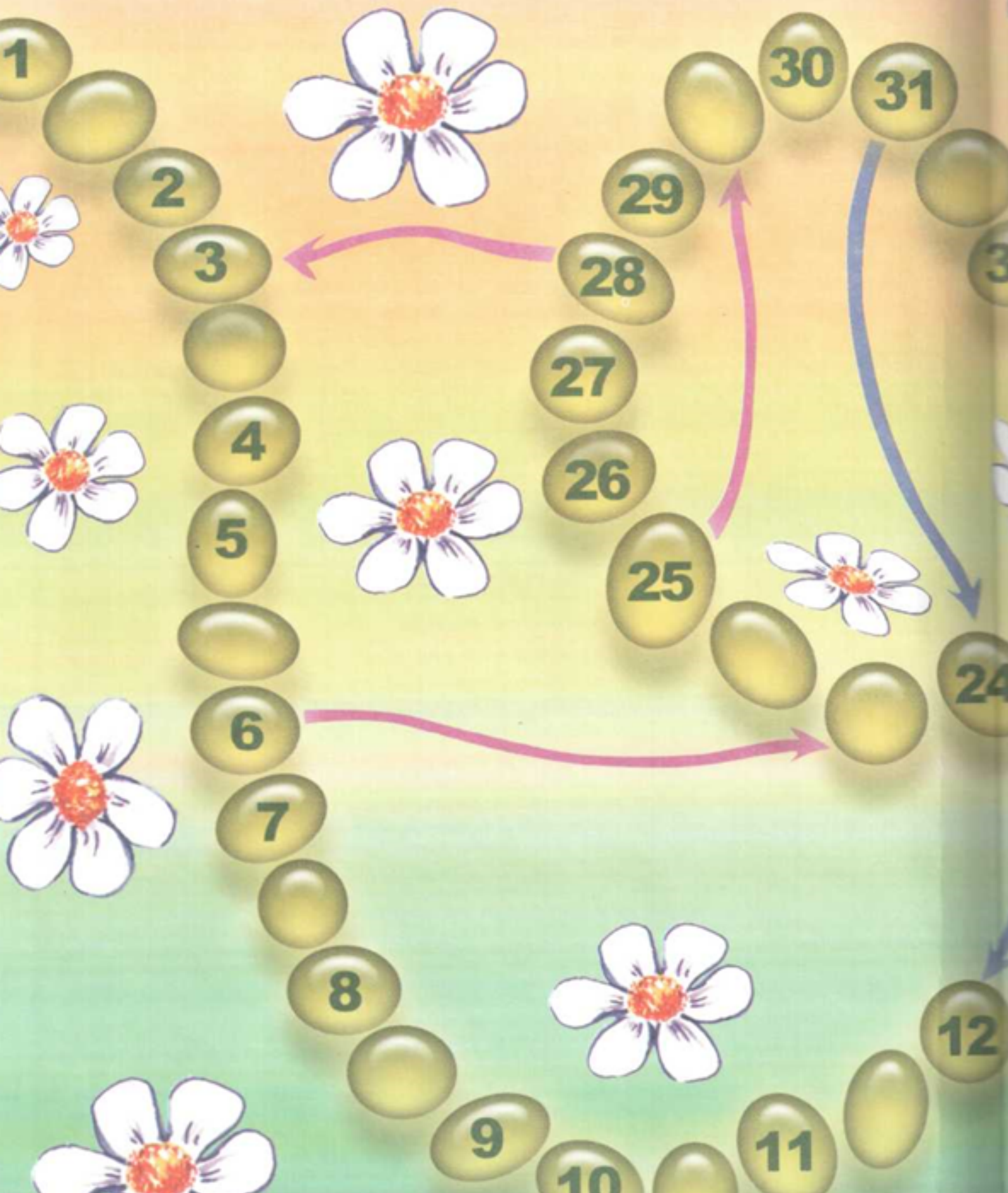
*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 508 від 26.06.2001 р.*

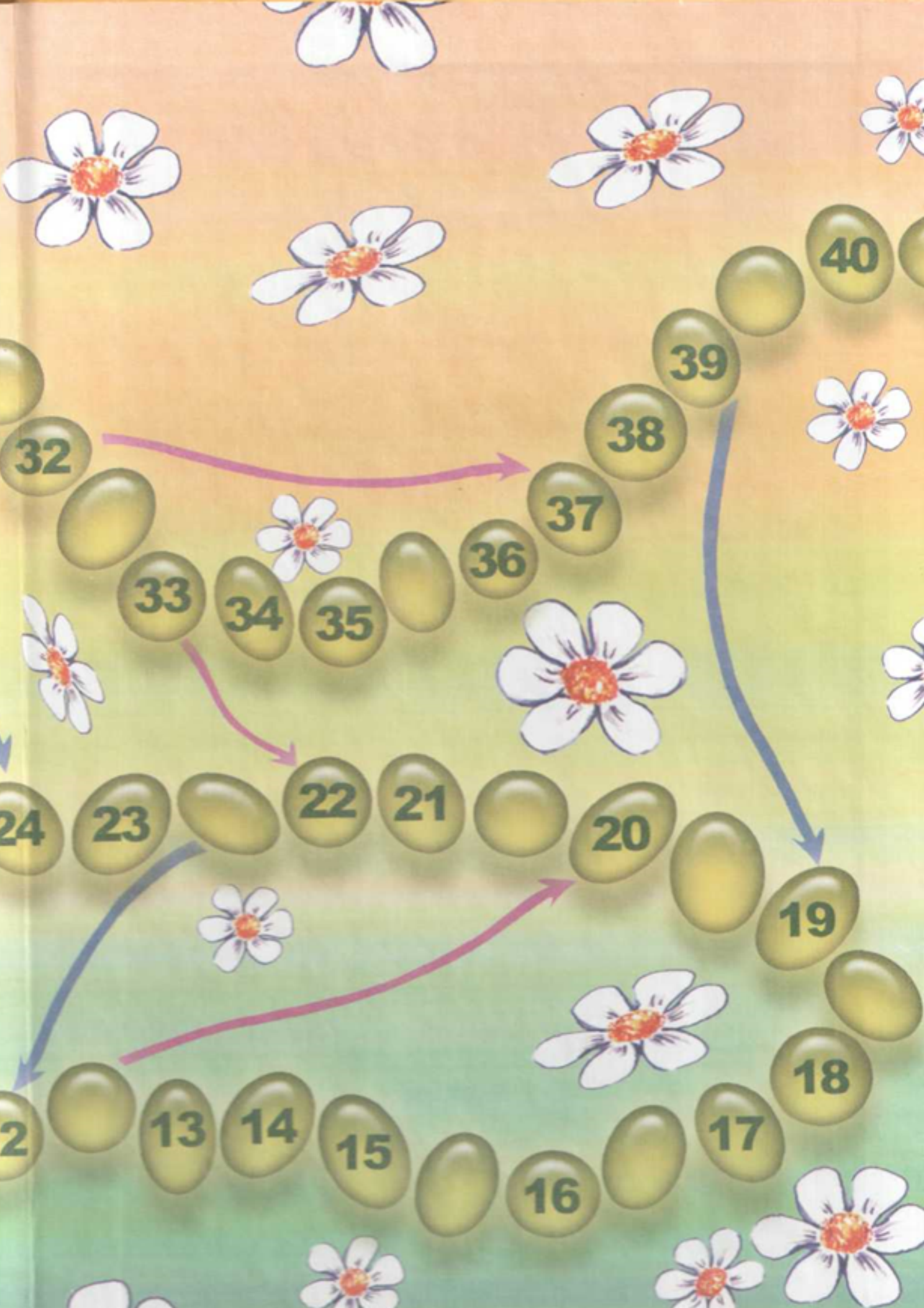
Надруковано у ДП «Видавництво і друкарня «Тавріда»

95040, м. Сімферополь, вул. Ген. Васильєва, 44.

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 1174 від 25.12.2002 р.*

«Бильги ёлу»

Къырымдевокъувпеднешир 2009